

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI ve DERS
KİTAPLARINDAKİ COĞRAFYA KONULARININ MİLLİ KİMLİK
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKHAN YAMAN

AMASYA
Nisan – 2024

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI ve DERS
KİTAPLARINDAKİ COĞRAFYA KONULARININ MİLLİ KİMLİK
BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Hazırlayan
Gökhan YAMAN

Danışman
Doç. Dr. Ersin TOPÇU

AMASYA – 2024

6 Şubat'ta yitirdiklerime...

TEZ ONAY SAYFASI

Gökhan YAMAN tarafından hazırlanan “SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARINDAKİ COĞRAFYA KONULARININ MİLLİ KİMLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 02/02/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Ersin TOPÇU

.....

Üye : Doç. Dr. Murat Bayram YILAR

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Gökhan ABANOZ

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../2024

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Tezimin içerdığı yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

02/02/2024

Gökhan YAMAN

İmza

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI ve DERS KİTAPLARINDAKİ COĞRAFYA KONULARININ MİLLİ KİMLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Gökhan YAMAN

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Şubat/2024

Danışman: Doç. Dr. Ersin TOPÇU

Yapılan bu çalışmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konularını milli kimlik bağlamında değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışma yapılırken nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma verileri birincil kaynaklardan olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarından elde edilmiştir. Bu amaçla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmanın, coğrafya ve milli kimlik ilişkisi bakımından sosyal bilgiler öğretimine farklı bir bakış açısı getireceği öngörülmektedir. Burada yapılan araştırmaların sosyal bilgiler öğretmenlerine yol göstermesi hedeflenmektedir. Ayrıca, sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularındaki Türk kimliğine ilişkin yapılan çalışmaların daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Milli kimlikle ilgili kavramlara sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konularında ne düzeyde yer verildiğinin ölçütü de sayılacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, öğretim programı, ders kitapları, milli kimlik, coğrafya.

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF GEOGRAPHY TOPICS IN SOCIAL STUDIES
CURRICULUM AND TEXTBOOKS IN THE CONTEXT OF NATIONAL
IDENTITY

Gökhan YAMAN

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish and Social Studies Education, M.A., February/2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ersin TOPÇU

In this study, it was aimed to evaluate the geography topics in social studies curriculum and textbooks in the context of national identity and to reach findings regarding this issue in the textbooks. Qualitative research method was preferred while conducting the study. Research data were obtained from social studies curriculum and textbooks, which are primary sources. For this purpose, the document review method was used. It is anticipated that this study will bring a different perspective to social studies teaching in terms of the relationship between geography and national identity. It is aimed that all of the research conducted here will guide social studies teachers. In addition, it is thought that the studies on Turkish identity in geography subjects in the social studies course will provide a better understanding. It is expected that it will be considered as a criterion to what extent concepts related to national identity are included in geography subjects in social studies curriculum and textbooks.

Keywords: Social studies, curriculum, textbooks, national identity, geography.

ÖN SÖZ

İlk insandan başlayarak insanları tüm boyutlarıyla etkileyen kimlik kavramı, bireylerin hayatını birçok şekilde etkilemektedir. İnsanın önce kendisini sonra da çevresindekileri benimsemeye ve anlamaya başlamasıyla birlikte toplumsal ilişkiler de gelişmeye başlamıştır. Toplumsal ilişkilerin gelişmesiyle bireylerde birtakım kimlikler ortaya çıkmıştır. Bireylerin kimlik gelişim sürecinde eğitimin işlevi oldukça önemlidir. Zira iyi bir vatandaş olma ve kimlik aktarımı konusunda eğitim çok mühim bir meseledir. Okullarda okutulan derslerin içeriğine bakıldığında ise sosyal bilgiler dersinin bu hususta ön planda olduğu görülmektedir. Sosyal bilgiler ders içeriği itibariyle farklı bilim dallarından oluşan disiplinler arası bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgilerin alan olarak milli kimlik kazandırma konusundaki etkisi tartışmasız bir gerçektir.

Milli kimlik konusunda son yıllarda çok sayıda araştırma yapılmış olsa da Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konularının milli kimlik ile ilişkisi bağlamında bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu da bizi bu araştırmayı yapmaya sevk etmiştir. Tam da bu noktada sosyal bilgiler dersi coğrafya konularına farklı bir açıdan bakılmasını ve bu konudaki eksikliğin giderilmesine katkıda bulunmak, tezimizin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Araştırmanın başlangıcından bu yana böylesi önemli ve değerli bir çalışmada gerek konu seçiminde gerekse sürecin şekillenmesinde ve sonuçlandırılmasında bilgi ve tecrübesiyle bana yeni bakış açıları kazandıran ve güvenen tez danışmanım ve kıymetli hocam Doç. Dr. Ersin TOPÇU'ya,

Ders aşamasında düşünsel anlamda katkı sağlayan yüksek lisans programındaki tüm hocalarıma,

Bana her anlamda ilham veren, bu uzun ve zorlu yolda beni hep motive ve idare eden, desteğini sürekli hissettiren değerli eşim Sevgi YAMAN'a,

Çok fazla zaman ayıramadığım çocuklarım Sarp ve Liya YAMAN'a en kalbi duygularla teşekkür ediyor, sevgilerimi ve saygılarımı sunuyorum.

Gökhan YAMAN

02/02/2024

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.1.1. Yurtiçi Araştırmalar	5
1.1.2. Yurtdışı Araştırmalar	8
1.2. Problem Cümlesi.....	10
1.2.1 Alt problemler	11
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi	11
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	12
1.5. Araştırmanın Varsayımları	12

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	13
2.1. Sosyal Bilgiler.....	13
2.2. Coğrafya.....	17
2.3. Sosyal Bilgilerde Coğrafya Öğretimi.....	18
2.4. Kimlik	20
2.5. Milli Kimlik	22
2.6. Kültür	23
2.7. Milli Kültür	23
2.7.1. Milli Kültürü Meydana Getiren Unsurlar	24
2.7.1.1. Vatan (Yurt)	24
2.7.1.2. Tarih.....	25
2.7.1.3. Dil	25
2.7.1.4. Din.....	26
2.7.1.5. Gelenek ve Görenekler	27

2.8. Sosyal Bilgiler ve Kimlik.....	29
2.9. Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konuları ve Milli Kimlik.....	30

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM	32
3.1. Araştırmanın Modeli	32
3.2. Çalışma Grubu (Evren ve Örneklem)	32
3.3. Verilerin Toplanması	33
3.4. Verilerin Analizi	33
3.5. Geçerlik ve Güvenirlik.....	33

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR	35
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	35
4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Özel Amaçları	35
4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Temel Beceriler	36
4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler Eğitimi.....	38
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar	39

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA.....	61
------------------	----

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER	66
6.1. Sonuçlar	66
6.2. Öneriler	66
KAYNAKLAR.....	68
EKLER.....	75
Ek 1. ÖZ Geçmiş	76

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. 2022-2023 yılında okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları.....	32
Tablo 2. 4. 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Konuları	40
Tablo 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri	42
Tablo 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri	46
Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri	52
Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri	57

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Kapsamı İçinde Yer Alan Bilim Dalları.....	15
Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersi Bilgi, Beceri, Değer ve Tutum ile Tema Alanlarının Etkileşimi.....	17
Şekil 3. Türk Kızılay'ı İle İlgili İnternet Haberi.....	45
Şekil 4. Demir İpek Yolu Projesi Genel Ağ Haberi.....	50
Şekil 5. Göbeklitepe Hakkındaki Genel Ağ Haberi.....	51
Şekil 6. Ülkemizin Sanayi Haritası.....	54
Şekil 7. Milli Dış Politika İlkelerimiz.....	55
Şekil 8. Türkiye'nin Bölgesinde Üstlendiği Roller.....	56
Şekil 9. Türklerin Vakıf Kültürü.....	59
Şekil 10. Ülkemizin Dünyadaki Konumu.....	60

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsanlığın ilk dönemlerinden itibaren her birey için oldukça önemli olan kimlik kavramı, bilhassa coğrafi keşifler ile birlikte farklı kültürlerin tanınmasıyla olgusal bir gerçekliğe bürünmüş ve özellikle de 20. yy'dan itibaren üzerinde en çok konuşulan kavramlardan birisi haline gelmiştir (Dalbay, 2018). Kimliği siyasi, kültürel, toplumsal, hukuki, dini vb. birçok yönden ele almak mümkündür. Fakat sosyokültürel boyut üzerinden değerlendirildiğinde kimlik kavramının yaşanılan kültürle daha yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Toplumların kendilerini ifade ederken tanımladıkları ve ön plana çıkardıkları kültürel değerler dizgesi olan kimlik, kültüre bağlı bir şekil kazanmaktadır. (Ayaz, 2018).

Kimlik oluşumu insanların yaşam alanlarını ve gelişimlerini etkiler. İnsanlar yaşamsal anlamda kimliklerinin ve benliklerinin farkına vardıkça toplumsal ilişkiler artmaktadır. Toplumsal değerler insanların yaşantılarında ortaya çıkarak bir arada yaşama bilinci ile iç içe geçer. Bir arada yaşama duygusu vatandaşlık bilinci ile birlikte toplumsal anlamda insanın ihtiyaç duyacağı milli ya da toplumsal değerleri de beraberinde getirir. Bu şekilde yaşam ve vatandaşlık döngüsü paralel olarak gelişme gösterir. Toplumsallaşan insan, milli kimlik kavramının anlamına varır (Yıldız ve Demir, 2015). Bu nedenle kimlik sadece bireyin kendisini nasıl gördüğü değil aynı zamanda toplum tarafından nasıl görüldüğüyle de ilgilidir. Bu doğrultuda oluşan toplumsal kimlik de sosyal aidiyet bilincinin oluşması, ortak bir dilin konuşulması veya herkes tarafından kabul görmüş ortak bir simgesel düzenin kullanılmasıyla ulaşılan ortak bilgiler bütünü olarak açıklanabilir (Aşkın, 2007). Çizimler, dans gösterileri, görenekler, yeme içme kültürü, gelenekler vb. bir topluluğun ortak ifadeleri olarak toplumsal kimliği oluşturan unsurlardandır. Ortak kimlik, kültürel düzenin nesiller boyunca sürdürüldüğü bir araç olmakla birlikte, toplumsal kimlik bir sosyal topluluğun gelenek ve göreneklerini, yaşam tarzını, dilini, dinini ve anlayış biçimini özümseyerek kendine özgü bir gelişim göstermesi demektir (Avcı ve İbret, 2018). Bireylerin yaşadıkları toplumla uyum içerisinde olabilmeleri ve hayata ortak bir açıdan bakabilmeleri için ortak kültürel değerlere ve tutumlara sahip olmalarının yanı sıra düşünsel bir dayanışma içinde olmaları da gerekmektedir. Buna dayanarak toplumun tamamına hâkim olan kimlik algısı milli bütünlük açısından oldukça önem arz etmektedir (Avcı ve İbret, 2018).

Milli kimlik ve milli bütünlük arasındaki bu ilişkinin bireye kazandırılması ancak iyi bir eğitimle mümkündür. Milli bir devletin en önemli kurumlarından sayılan eğitim kurumları, toplumun karakteristik özelliklerinin, benzerlik ve farklılıklarının, ortak dil, kültür ve tarih öğelerinin aktarıldığı yerler olarak bireylerin milli duygularının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu temelde incelendiğinde bireylere istekli ve maksatlı bir şekilde toplumsal kimlik kazandırma işlevinin çocukluk dönemlerinden itibaren okullarda yapıldığı ve dolayısıyla milli değer ve normların ilk olarak eğitim programları ve bu kurumlar aracılığıyla verildiği söylenebilir. Buna paralel olarak okullarda okutulan derslerin ve ders kitaplarının milli duyguları aktarma konusunda etkisi oldukça fazladır (Akarsu, 2003). Ülkemizde bireylere toplumsal kimlik kazandırılmasında, bu bilgi ve becerilerin aktarılmasında sosyal bilgiler dersi öğretim programı oldukça önemlidir. Ortaokul düzeyinde önemli bir ders olan sosyal bilgiler, öğrencilerin tarih ve coğrafya başta olmak üzere ekonomi, sosyoloji, psikoloji, hukuk, arkeoloji gibi bilim dallarında kendilerini geliştirmelerini sağlayan en önemli derslerden biridir (Topçu, 2017). Bu ders, bir yandan milletin tarihi, kazanımları ve talepleri hakkında öğrencilere bilgi vererek kimlik gelişimine katkı sağlarken öte yandan da hak ve sorumluluk sahibi bilinçli bireyler yetiştirerek onları geleceğe hazırlar (Özünal, 2015).

Sosyal bilgiler dersini oluşturan en önemli disiplinlerden olan coğrafya, insan ve çevre etkileşimini, insanın yaşadığı ülkeyi ve dünyayı anlamlandırabilmesini, doğal ve beşeri unsurları tanımasını, yaşanan veya yaşanabilecek olaylara çözümler üretebilmesini amaçlayan bir bilim dalı olarak kimlik ile de doğrudan ilişkilidir (Akınoğlu, 2006). Zira uygarlıkların kurulması ve varlıklarını devam ettirebilmelerindeki ana noktalardan birisi de kuruldukları coğrafyadır. Coğrafya sayesinde bireyler yaşadığı ülkeyi daha iyi tanır, kendisini ülkesine ve milletine karşı sorumluluk sahibi bir yurttaş olarak hissederek (Atasoy, 2015). İnsan, ait olduğu coğrafya, kültür ve geçmişiyle birlikte şekillenirken bu duygu, üzerinde yaşanan toprak parçasının yurt olarak benimsenmesine neden olur. Toprağın ruha bürünüp artık vatan olduğu bu coğrafyanın insana kazandırdığı maddi ve manevi davranış ve alışkanlıklar, milli kimlik ve vatandaşlık bilincinin oluşumunu da doğrudan etkiler (Akıncı, 2011; Kurttaş, 2021). Zira yaşadığı coğrafyayı benimseyen insanların yerleşik düzene geçerek çevre ile ilişkilerini düzenlemeleri ve o ana dek sahip oldukları değerleri, kazandıkları davranışları bir bütün olarak yaşamlarına yansıtma ile milli kimlik bilincinin oluşması söz konusu olmuştur (Yetişgin, 2007). Coğrafya konularının 4-7. sınıflarda sosyal bilgiler programı içerisinde yer alması, söz konusu dersin sahip olduğu

tüm diğer içeriklerini de dikkate aldığımızda, bireye toplumsal kimlikle beraber milli kimliğin, değerlerin, aidiyet duygusunun ve vatandaşlık bilincinin öğretilmesi için en uygun derslerden biri olduğu söylenebilir (MEB, 2018; İbret ve Güngör, 2019).

Sonuç olarak söz konusu teorik boyutun pratiğe yani davranışa dönüştürülmesinde en büyük görev, her boyut ve unsuruyla eğitime düşmektedir. Bu durum da öğretim programı ve ders kitaplarında bu konunun nasıl ele alındığının tespitini zorunlu kılmaktadır.

Araştırmanın birinci bölümünde giriş kısmına yer verilmiştir. İkinci bölümde sırasıyla problem durumu, problem cümlesi ile alt problemlere ve sonrasında araştırmanın amacı ve önemine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde araştırmanın modeli incelenmiştir. Dördüncü bölümde araştırma ile ilgili bulgular ve yorumlar sıralanmıştır. Beşinci bölümde tartışma, altıncı ve son bölümde ise sonuç ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Kişinin yaşamı boyunca büründüğü rol ve bu rol bağlamında hayatı algılamasıyla bağlantılı şekilde doğrudan kültürle ilişkili olan kimlik, insanoğlunun tüm özelliklerini içinde barındıran önemli kavramlardan birisidir. Kişinin kendi kültürü içerisinde deneyimledikleri zamanla milli kültürü haline gelmekte olup bu kavramı ancak bir millete dâhil olarak canlı tutabilir. Milli kimliği kapsayan öğelerin en başında da coğrafya, kültür ve vatan kavramları gelir (Gelişli, 2018). Bireyler, yaşadıkları coğrafyada milli kültür ve kimliklerine sahip çıkarak ait oldukları toplumun gelişmesini, başta medeniyet olmak üzere her alanda ilerleyip kalkınmasını amaçlar. Ülkenin refah düzeyinin yüksek olması, ekonomisinin gelişmesi, sosyal yaşamın çağdaş bir biçimde ilerlemesi ve teknolojinin ileri düzeyde olması milli kimliğe ne denli sahip çıkıldığı ile ilgili olmakla birlikte aksi durumlarda sağlıklı ve müreffeh bir ekonomi oluşturulamaz ve toplum içerisinde yabancılaşıma yaşanır (Gözler, 2001; Okur, 2013).

Kimlik bilincinin uyanışıyla başlayan kimlik oluşumu, kişinin çocukluğundan itibaren kendi yaşantısı ile oluşturduğu tüm fiziksel, duygusal, bilişsel süreçler ve çevresinin etkisiyle doğal bir şekilde gerçekleşir (Okur, 2013). Bu süreçte en etkili yol ise bireylerin yaşadıkları topluma daha etkili bir şekilde dâhil olabilmelerini sağlayan eğitimidir. Millî kimlik, ancak toplumsal değerlerin öğretilmesine odaklanan millî bir eğitim sistemi ile şekillenir ve süreklilik kazanır (Kodaman, 2004). Sürecin doğru bir şekilde ilerlemesi bireyin sosyalleşmesini, sosyalleşme ise millî kimlik kazanımını

hızlandırır (Gelişli, 2018). Eğitim dışında radyo, sinema, televizyon gibi kitle iletişim araçları, kültürel ve sanatsal etkinlikler, tarihsel örnekler ve olaylar da bireyin kimlik algısının kazandırılmasındaki diğer önemli araçlardır. Şüphesiz sosyal bilgiler dersi farklı bilim dallarını içerisine alan disiplinler arası yapısı sebebiyle özellikle de 11-14 yaş arası öğrencilerin bireysel ve toplumsal kimlik kazanmasında önemli bir yere sahiptir (Erbaş, 2018). Bu dersin varoluş amacı da olan devletine bağlı, görev ve sorumluluklarını bilen, hak ve hukukunun farkında olan vatandaşlar yetiştirme hedefi ona, bu yaş aralığındaki öğrencilere milli kimlik ve ulusal benlik kazanmaları konusunda önemli görevler de yüklemektedir (Erbaş, 2020).

İlköğretim 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının içeriğinde tarih ile beraber coğrafya konuları önemli bir yer kaplamaktadır. İnsanların yaşadıkları çevreleriyle arasındaki ilişkileri çok boyutlu olarak inceleyen coğrafya disiplini ile sosyal bilgiler arasında çok yakın bir ilişki vardır (Memişoğlu ve Öner, 2013). Her birey yaşadığı ülke ve dünyayla ilgili meselelerde belirli bir seviyede de olsa coğrafya bilgisine ihtiyaç duyar. Coğrafya disiplini ile birey; ülkesinin dünyadaki konumu, önemi, doğal ve beşerî özelliklerini öğrenerek onu daha iyi tanır ve ilgili sorunların çözümüne katkı sunabilecek bir alt yapıya kavuşabilir (Kaçar ve Bulut, 2020). Coğrafya konularının öğretimi ile öğrencilerin toplumsal, kültürel, coğrafi ve ekonomik olayların, sorunların mekânsal özelliklerini ve etkilerini analiz etmeleri sağlanmaktadır (Memişoğlu ve Öner, 2013). Coğrafya, bireyin yaşadığı fiziksel çevreyi daha iyi tanıyarak etkileşime girmesine neden olduğu gibi onun vatan ve millet sevgisi kazanması sürecinde de oldukça etkilidir (Özünal, 2016). Zira *“Unutulmamalıdır ki vatan coğrafyanın ta kendisidir.”* tanımından hareketle kişinin ülkesinin her anlamda coğrafyasını tanımaya ve ona sahip çıkmaya istekli olmalıdır (Özünal, 2015). Bu ilgi ve isteğin oluşması için, büyük oranda eğitim aracılığıyla okullarda öğretmenler rehberliğinde öğretim programları temelli ders kitapları araç olarak kullanılmaktadır.

Ders kitaplarının bireye yaşadığı coğrafyayı tanıtmanın yanında onlara milli kimlik özelliklerinin aktarımı konusunda avantajlar sağladığı kabul edilmektedir (Erol, 2016). Mevcut gerçeklik, yürürlükte olan program ve halen okullarda okutulan ders sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle söz konusu materyallerin sahip oldukları coğrafya içeriklerinin, var olması beklenen milli kimliğe dair katkılarını ortaya koymak ve varsa eksikliklerin kapatılması adına somut önerilerde bulunmak çalışmanın temel amacıdır. Daha önce bahsedildiği gibi coğrafya öğretiminin milli kimlik

kazanımına etkisinin son derece fazla olmasına rağmen literatür tarandığında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konuları içerisinde milli kimlikle bağlantılı öğelerin yer alma durumuyla ilgili yeterli çalışmanın olmaması önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar ise büyük oranda coğrafya öğretimi, coğrafya öğretiminde yöntem ve teknikler, coğrafya öğretiminde materyal kullanımı, coğrafya öğretiminde öğretmen görüşleri vb. şeklindedir. Aşağıda konu ile ilgili yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

1.1.1. Yurtiçi Araştırmalar

Şenses (2002)'in "*İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Milli Kimlik Oluşmasındaki Önemi*" adlı çalışmadan elde ettiği sonuçlara göre, erkek öğrenciler, kız öğrencilere göre ve 5. sınıflar 4. sınıflara göre milli bilinç kazanma konusunda daha iyi düzeydedirler. Bununla beraber ulaşılan bir diğer sonuca bakıldığında da sosyal bilgiler öğretim programının içeriğinin öğrencilerde milli bilincin oluşumu noktasında elverişli olduğu, bu doğrultuda öğretmenlerin önemli görevler üstlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Akarsu (2003), "*İlköğretim Kurumları Sosyal Bilgiler Dersi Müfredat Konularının Coğrafya Ünitelerinin İçerik Açısından İncelenmesi*" adlı yüksek lisans tez çalışmasında, ilköğretim kurumlarında okutulan coğrafya konularının neler olduğunu incelemiş ve bunların öğretimi sırasında karşılaşılan problemlere çözüm bulmaya çalışmıştır. 1998 yılında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Müfredatında sekiz yıllık zorunlu eğitime geçildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte coğrafya eğitiminin 1 ders ile sınırlandırıldığı, yıllık 108 saat olan sosyal bilgiler dersinin yalnızca 38 saatinin yani 1/3 oranının coğrafyaya ayrıldığını; ülkenin kalkınması ve gelişmesinde görev alacak vatandaşların yetişmesi sürecinde anket sonuçlarının da desteklediği şekilde yetersizliğini ortaya koymuştur. Anket sonuçlarına göre coğrafya eğitiminin uygulamasında önemli yöntemlerden biri olarak görülen gezi-gözlem yönteminin uygulanma oranının oldukça düşük kaldığını, öğrencilerin % 87,2'sinin hiç coğrafi geziye çıkmadığını, öğretmenlerin ise %72,2'sinin gerekli şartlar sağlanamadığı için gezi düzenlemedikleri sonucuna ulaşmıştır. Anketlerden çıkan diğer sonuçlar incelendiğinde Sosyal Bilgiler Müfredatının güncel olmadığı, günlük hayatta pratik bilgiler kazandırmadığı ve sosyal bilgiler özel amaçlarının uygulanabilir olmadığı, öğrencilerin %67,1'inin 8. sınıfta da coğrafya konularına yer verilmesi gerektiği gibi hususların ortaya konulduğu görülmüştür. Son olarak sosyal bilgiler dersine giren öğretmenlerin branşlarının birbirinden farklı olmasının

da bazı sıkıntıları beraberinde getirdiği, öğretmenlerin bazılarının ayrıntı içeren ve dolaylı olan konularda ve materyal seçiminde sorun yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Akınoğlu (2006)'nın, “*Coğrafya Eğitimi ve Toplum*” adlı makalesinde, coğrafyaya ilgi duyan bireylerde vatandaşlık bilincinin oluştuğu, insanın yaşadığı ülkeye ve topluma karşı sorumluluk üstlendiği ve bu durumun da milli kimliğe olumlu katkı sağladığı şeklinde sonuçlara ulaşmıştır.

Kafa (2010), “*İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Milli Kimlik Bilinci Geliştirmeye Yönelik Etkinliklerin Okul Başarısına Etkisi*” adlı deneysel desene dayalı yüksek lisans tez çalışmasında, öğrencilerde milli kimliği geliştirmeye yönelik yapılan etkinliklerin, salt ders kitaplarına dayanan öğretime göre daha etkili olduğu tezini savunmuştur. Deney ve kontrol grupları arasında ders kitapları ve milli kimlik ilişkili etkinliklere göre elde edilen sonuçlara bakıldığında etkinlik odaklı deney grubunun öğrenci başarısının ders kitabına dayalı kontrol grubunun başarısından daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Topçu (2013), “*Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Kazanımlarının Gerçekleştirilmesinde Öğretmenlerin Tercih Ettiği Yöntemler*” adlı makalesinde öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan coğrafya kazanımlarının öğrencilere kazandırılması sürecinde tercih ettiği yöntemleri ve bu yöntemlerin tercih edilme gerekçelerini ortaya koymaya çalışmıştır. Nitel araştırma deseniyle hazırlanan bu çalışmada veriler 12 soruluk yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. 2012-2013 eğitim öğretim yılında Manisa il merkezinde 12 ortaokulda görev yapan, 16'sı alt, 8'i orta ve 6'sı da üst sosyoekonomik yapıya sahip öğrencilerin eğitim gördüğü 30 sosyal bilgiler öğretmeni dâhil edilmiştir. Okulların sosyoekonomik durumu ve öğretmenlerin mezun oldukları bölüme göre elde edilen veriler değerlendirildiğinde, genel olarak mezun olunan bölüm ve okulun sosyoekonomik seviye değişkenlerinin, sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları işlenirken uygulanan yöntemlerin seçiminde etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Atasoy (2015), “*Coğrafya Öğretiminin Aktif Vatandaşlık Eğitimindeki Rolü*” adlı olgubilim metoduyla hazırladığı yüksek lisans tez çalışmasında, coğrafya ile aktif vatandaşlık eğitimi arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla birlikte, coğrafya konularında yer alan kavramların aktif vatandaşlık eğitimindeki kavramlarla örtüştüğünü ve bireylerin coğrafya sayesinde yaşanan çevreye aidiyet bağı hissettiği bulguları da elde edilen diğer önemli sonuçlardandır.

Erol (2016), “Ortaokul 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Coğrafi Okuryazarlık Açısından Değerlendirilmesi” adlı makalesinde, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularının öğrencilerin coğrafi okuryazarlık becerisini geliştirmeye yönelik içeriğe ne düzeyde yer verildiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda her üç sınıf düzeyinde okutulan ders kitapları içeriğinde coğrafyaya en fazla 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, en az olarak da 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer verildiğini koymuştur. Yine aynı araştırmanın sonucuna göre söz konusu ders kitaplarının coğrafya içeriğinin, nitelik ve nicelik açısından yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Özünel ve Özel (2016)’in, sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının milli kimlik inşası ve vatandaşlık bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemek amacıyla birlikte yaptıkları “Sosyal Bilgilerdeki Coğrafya Konularının Milli Kimlik ve Vatandaşlık Bilinci Kazandırmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri” adlı betimsel analiz çalışmasında, coğrafya konularının, kimlik gelişimi ve vatandaşlık duygularının yerleşmesi konusunda, toplumu birleştirici ve bütünleştirici bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gelişli (2018)’nin, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programını milli kimlik değerleri açısından incelediği “Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programının Milli Kimlik Değerleri Açısından Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, sosyal bilgiler öğretim programının, programda yer alan genel amaçların, öğrenme alanları ve kazanımlarının, milli kimliğe uygun şekilde oluşturulduğunu ortaya koymuştur.

Avcı ve İbret (2018)’in birlikte yaptığı, “Toplumsal Kimliğin Oluşumunda Sosyal Bilgiler Dersinin Rolünün İncelenmesi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (1968, 1998, 2005)” adlı çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, sosyal bilgiler öğretim programlarının amaçları içerisinde milli kimliğin oluşumuna yönelik millet olma bilinci, vatan ve vatandaşlık bilinci ile devlet olma bilincinin bireylere önemli katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Kaçar ve Bulut (2020)’un birlikte yaptığı, “Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4-7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Coğrafya Kavramları Bağlamında Değerlendirilmesi” adlı çalışmada, sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya kavramlarına oransal olarak nasıl yer verildiği, doküman analizi tekniğiyle incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya kavramlarının tüm kazanımlara oranının % 29,7 olduğu ve bu oranın tüm

kazanımlara oranla yeterli bir düzeyde olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Buna ek olarak sosyal bilgiler dersinde coğrafya kavramlarının oransal anlamda fazla yer almasının, öğrencilerin bilişsel ve sosyal gelişimlerine olumlu anlamda katkı sağlayacağı sonucuna varmışlardır.

1.1.2. Yurtdışı Araştırmalar

Sabet (1998), *“Picturing the homeland: geography and national identity in late nineteenth-and early twentieth-century Iran”* adlı makalesinde bir toplumun kültürel ruhunu aktaran ilerlemenin bilimsel temellerine olan hayranlığını dile getirmiştir. Bir ilerleme aracı olan coğrafyayı, milletlerin aynası olarak adlandırmıştır. Coğrafyanın milletin tarihini ve kültürünü yer kroniği ile yansıttığını belirtmiştir. Vatanın, tarihin manzaralarını yansıtmadığında ya da tarihin izlerini içinde taşımadığında çok anlam ifade etmeyeceğini belirtmiştir. Vatan kavramının bir toprak parçasından ziyade anavatan olmanın ortak bir algısı yoluyla geçmişi günümüze bağlayan yerlerin bilgisini taşıdığını aktarmıştır. Bu durumun, bireylerin eşsiz toprakların hikâyeleri ile farkındalık kazanmalarına vatan algısı ile kimliklerini inşalarına öncülük edeceği sonucuna ulaşmıştır.

Brace (1999), *“Finding England Everywhere: Regional Identity And The Construction Of National Identity, 1890-1940* adlı makalesinde yirminci yüzyılın ilk yarısında İngiltere’de bölgesel kimlikler ve bu kimliklerin benzersiz aracılığıyla yaratıcı bir biçimde ne şekilde inşa edildiğini araştırmıştır. İngiltere’de özellikle iki savaş arası yıllarda (1890-1940) milli birlik söylemini güçlendiren ve besleyen güçlü bir bölgeselcilik mitine vardığı ileri sürülmüştür. Brace, güçlü bir bölgeselcilik efsanesinin inşa edildiğini iddia etmiştir. Yirminci yüzyılın ilk yarısında ve özellikle de İngiltere savaş yılları esnasında Cotswolds, coğrafik ve estetik olarak bir geçiş dönemi yaşamıştır. Bu dönem, savaş yılları boyunca eşsiz bir bölge olan Cotswolds'un özel bir örnek olması ve kapsamlı örnekleri içinde barındırması yirminci yüzyılın ilk yarısında bulunan coğrafik yazılar ile kanıtlanmıştır. Bu bulgular, yalnızca kırsal manzaralarla değil, aynı zamanda farklı bölgelerinin kırsal manzaralarının benzersizliğini ve bireyselliğini temsil ettiği sonucuna ulaşmıştır.

Rigger (2000), *“Social Science and National Identity: A Critique”* adlı makalesinde milli değerlerin korunmasının ve yaşatılmasının milli kimlik için ne denli hayati olduğundan bahsederek ve daha özel olarak milli kimlik tartışmasının Tayvan için avantajlı olan koşullarını ortaya koymuştur. Tayvanlı toplum için Çin ile birleşme taahhüdü

olmaksızın bir bağımsızlık stratejisi yürütmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu çalışma ile çoğu Tayvanlı, tam bağımsızlık duygusunu başka toplumlarla birleştirmenin gerçek bir milli bağımsızlık olmadığını düşünse de ideal geleceğin şimdiki zamanda olduğu duygusuyla milli kimliğin yaşatılmasının şimdi alınan kararlarla ilgili olduğu sonucuna varılmıştır.

Raw (2002) *“Educating the People”: Representations of National Identity in the İstanbul Military Museum and the Sofia Museum of National History*” adlı makalesinde kimliğin kendisinin tek başına karmaşık bir olgu olsa da milli kimliğin müzik, edebiyat, tarih, dil, din gibi birtakım kavramların toplum içinde hayat bulmasıyla belli bir çerçevede ele alınabileceğini belirtmiştir. Ayrıca kimliğin, kişisel ve kamusal dünyalar arasındaki ‘iç’ ile ‘dış’ arasındaki boşluğun kapatılması olarak ifade etmiştir. Yani, bireylerin cinsiyet, ırk, milliyet gibi kimlik yapılarını kendilerini tanımlayacak kutuplar olarak kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu kutupların etkilerini milli kimlik oluşumuna zemin hazırlandığı şeklinde değerlendirmiştir. Millet olmanın, yalnızca belirli bir coğrafi bölgeye bağlı insan gruplarının siyasi haklara sahip olmasının ötesinde bireylerin ortak semboller, söylemler ve yaşantılar üretmesi olduğunu vurgulamıştır. Ancak yaşanan coğrafyanın ancak ortak tarih ile birlikte sürdürülebilir değerlerle korunduğunda milli kimlikten bahsedilebildiğini aktarmıştır. Milli kimliği, kişinin kendini tanımlama noktası, bireylerin dış dünyaya kendilerini gebede bıraktıkları ve sahip oldukları coğrafya ve tarihle kendilerini bulmaya başladıkları, tanımladıkları, özümledikleri değerler bütünü olarak açıklamıştır.

David ve Guntram (2011)’ın birlikte yaptıkları, *“How Geography Shapes National Identities”* adlı makalede milli kimlik düşüncesine ait tarihsel ve coğrafi olan yaklaşımlar ışığında, coğrafi imgeleri gerçeğe dönüştürmek için nasıl milliyetçi olunabildiğini ve çeşitli coğrafi unsurların nasıl milli ikonlara dönüştüğünü incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre milli kimlik bilincinin, bireyin yaşadığı coğrafi özelliklerin kendi zihninde bir bütün olarak düşünülmesiyle oluştuğu görülmüştür.

Rahmani (2020), *“Explaining the Relationship Between Geography and National Identity, From the Point of View of Geographical Narrative”* adlı çalışmada insan kimliğinin coğrafya bağlamında oluştuğunu ve geliştiğini dile getirerek coğrafya ile kimlik arasında yadsınamaz bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Bu ilişkinin doğasını ele almak için bu çalışma, onun metodolojik bağlamlarını açıklamaktadır. Bu çalışmada, insan ve çevre arasındaki ilişkinin arenası olan coğrafi mekân, Heidegger'in "varlık" kavramının yer kimliği olarak kristalleşmesini gösterdiği, kendi yerinde insan olmaya benzersiz bir anlam

kazandırdığı vurgulanmıştır. İnsan ve çevre arasındaki ilişkiden bu şekilde elde edilen anlama, yer kimliği dendiği ve bir ulusun yer kimliğinin ilişkisel bir örüntü içinde olduğu yorumlanmıştır. Bölgesel bağlam ile coğrafi anlatılar sentezlenerek kültür ve medeniyet gibi unsurlarla kavramsal sınırlar oluşturulduğundan bahsedilmiştir. Milli kimlik bu kavramsal sınırların oluşumunda anlatıların tezahürüdür şeklinde bir sonuca ulaşmıştır.

Kersting ve Wolf (2021)'un birlikte hazırladıkları *“On the origins of national identity. German nation-building after Napoleon”* adlı çalışmalarında milli kimliğin kökenlerinin neler olduğunu araştırmışlardır. 1815 civarında Alman topraklarında yürütülen ilk ulus inşa etme politikalarından biri olan propagandanın başarısını incelemiştir. Bireyler düzeyinde kimlik değişikliklerini ortaya çıkarmak için Alman şehirleri ve köylerindeki ilk isimlere ilişkin verileri kullanmışlardır. İlk adların kullanılması yaklaşımını doğrulamak için, milli adlara sahip askerlerin Alman-Fransız Savaşı sırasındaki cesaretlerinden dolayı onurlandırılma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır. Zaman içinde aynı aileler içindeki farklılıklarla birlikte beklenmeyen sınır değişikliklerinden, yani sabit aile etkilerinden yararlanarak, tedavi edilen şehirlerdeki ebeveynlerin, hükümdarların yerine kendi çocuklarına milli adları seçtiğini dile getirmişlerdir. Bu çalışmayla o dönemde köylerde milli kimliğin kent nüfusu, özellikle de seçkinler arasında daha yaygın olduğunu düşündüren ve buna karşılık gelen bir artış olmadığı sonucuna varmışlardır.

Marinela ve Llovan (2021)'in birlikte yaptıkları, *“Guest Editorial Territorial Identities and Sustainable Development”* adlı çalışmalarında kimliği, yaşanılan yerin somut ve maddi olmayan özellikleri ile tanımlanabilen bir olgu şeklinde değerlendirmişlerdir. Bireyin yaşadığı bölgeye bağlanması, aidiyeti ve bölgesel planlama politikasını içerdiğini ifade ederek tarihsel mirasın ve özelliklerinin bir ifadesi olarak düşünüldüğünde derin milli duygular barındırdığına değinmişlerdir. Kimliği, yerel, kentsel, bölgesel ve yerleşik kolektifler ve ulusal eğilimleri mevcut olan güçlü bir araç olarak düşünülmüşlerdir. Bunun sonucunda, aidiyet duygusundan, ortak mirastan ve tarihin izlerinden ötürüdür. Küreselleşmenin mevcut olan gücüne karşı daha güçlü homojenleştirici etkilere sahip bir araç olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

1.2. Problem Cümlesi

Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları özelinde millî kimlik konusuna hangi sınıf düzeyinde nasıl yer verildiği

tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi “*Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında yer alan coğrafya konularına milli kimlik bağlamında nasıl yer verilmektedir?*” şeklinde belirlenmiştir.

1.2.1. Alt problemler

- 1) Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan coğrafya içeriğine, milli kimlik bağlamında nasıl yer verilmektedir?
- 2) Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya içeriğine, milli kimlik bağlamında nasıl yer verilmektedir?

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çağdaş dünyaya ayak uydurabilmek, bireye istendik davranışlar kazandırılabilmesi için bir zorunluluktur. Bununla paralel olarak gelişmiş devletler eğitim, kültür, ekonomi, bilim, teknoloji vb. konularda sürekli ilerlerken, çağa ayak uyduramayan devletler onların gerisinde kalmakta, birçok konuda diğer devletlerin esaretiyle bağımsızlıklarını kaybetmektedirler (Şimşek, 2018). Bu nedenle ülkelerin mevcudiyetini koruyup sağlam temeller üzerinde durabilmesi için eğitim konusunda çağdaş olması ve çağın gereklerine uygun hareket etmesi gerekmektedir (Akbaş, 2004). Bununla birlikte yeni nesillere toplum düzeninin gerektirdiği temel kültürel öğeleri eğitim aracılığıyla aktarabilen milletler, geleceğini şekillendirme konusunda başarılı olmuş sayılmaktadır (Akınoğlu, 2006). Bu kültürel öğelerin aktarımı ve benimsetilmesi konusunda kurumsal tabanda okullar önemli yer tutmaktadır (Turan, 2009). Milli bir sistemle küçük yaşlardan itibaren okullarda kazandırılan bilgi ve değerler öğrenciler tarafından özümsemişi, kimlik bilincinin gelişmesine dolayısıyla da yaşanan coğrafyada milli kimlik inşasının başlamasına neden olmaktadır (Çeçen, 2007; Turan, 2009). Sürecin sonunda devlete ve milletine bağlı, mensubiyet ve şahsiyet duygularına sahip olan her birey milli kimliğini kazanmış olmaktadır (Gelişli, 2018). Okullarda verilen bu eğitimde en büyük sorumluluklardan birisi de disiplinler arası yapısıyla olay ve olguları çok yönlülükle ele alabilen sosyal bilgiler dersine düşmektedir (Erbaş, 2018).

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya içeriğinde milli kimlik anlayışının yer alma durumu çeşitli ölçütlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sosyal bilgiler dersi coğrafya konu ve kazanımlarında yalnızca yüzeysel coğrafi bilgilerin verilmesi, asıl hedeflenen milli duyguların kazandırılması konusunda

yetersiz kalacaktır. Bu bakımdan öğrencilere coğrafya kapsamında daha geniş bir bakış açısı kazandırmak ve Türk milli kimliğiyle ilgili bilinç oluşturmak gerekli ve önemlidir. İfade edilen etkenler göz önünde bulundurularak bu çalışma ile söz konusu probleme çözüm üretilmesi hedeflenmektedir. Literatürde bu konuyla ilgili araştırmaların yetersiz olduğu ve bu alanda bir boşluğun varlığı yüksek lisans tezinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu boşluk göz önüne alınarak yola çıkılan bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarındaki coğrafya içeriğinde, var olması beklenen milli kimlik unsurlarına ne ölçüde yer verildiğinin tespit edilerek varsa eksikliklerin kapatılması adına somut önerilerde bulunmaktır. Bununla birlikte araştırma, sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarında yer alan coğrafya konu ve kazanımlarının hedefe ulaşp ulaşmadığı hususunda veri kaynağı oluşturacak olması ve milli kimlik bilincinin bireye aktarımı konusunda planlanan amaçlara uygun şekilde eğitim verilmesi bakımından da önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2022 – 2023 Eğitim Öğretim yılı,
2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı,
3. MEB ve Tuna Yayınevlerine ait ders kitapları ile sınırlandırılmıştır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmada başvuru alan çalışma grubu, yöntem, yapılan analiz ve değerlendirmelerin, çalışmanın amaçları için yeterli ve güvenilir olduğu düşünülmektedir.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Sosyal Bilgiler

1892'de ABD Millî Eğitim Konseyi tarafından milli toplum anlayışını desteklemek amacıyla ortaya atılan "sosyal bilgiler" kavramı, 1916'da ABD Millî Eğitim Derneği Orta Dereceli Okulu Yeniden Teşkilatlandırma Komisyonu'nun Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından benimsenerek ABD'de ilk defa ders olarak öğretilmeye başlandı. O dönemlerde Amerika Birleşik Devletleri'nde son derece tutulan bir sözcük haline gelen sosyal sözcüğü (sosyal gerçeklik, sosyal araştırma, sosyal eğitim, sosyal kontrol vs.) birçok alanda kullanılmaya başlanmıştı (Doğanay, 2008). Nihayetinde bu popüler kavram derse de adını vermiş ve 1916'dan itibaren okullarda okutulmaya başlanmıştır. Bu dersin Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi tarafından tanımlanan amacı; insan topluluklarının dünya ve halk hakkındaki anlayışlarını genişleterek sosyal farkındalığın gelişmesine katkıda bulunmak ve böylece demokratik değerlere saygılı ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmektir (Moffatt, 1957; Sever, 2015).

Bu dersin ortaya çıkmasında, özellikle sanayileşme ile başlayan ve o dönemde hızla artan köyden kente göçün sonucunda, 19. yy sonunda Amerikan toplumunda artan sosyal, kültürel ve ekonomik problemleri çözme arzusu etkili olmuştur. Zira o güne kadar köylerde kendi müstakil evlerinde bağımsız yaşayan insanlar, şehirlere geldiklerinde, apartmanlarda ya da birbirine bitişik evlerde yaşamak zorunda kalmış daha da kötüsü kendi işinin patronu olan bu insanlar, yeni mekânlarında sıkı kurallara fabrika işçisi olarak çalışmaya başlamışlardı (Topçu, 2017). Bu ve bunun gibi yaşamların birdenbire ve köklü bir şekilde değişmesine neden olan durumlar, yeni oluşan işçi semtlerinde/shehirlerinde birçok sorunun çıkmasına neden olmuştur. İşte bu sorunların çözülebilmesi adına ortaya çıkan bu dersin amacı da çocukların, gittikçe karmaşıklaşan dünyada etkin demokratik vatandaşlık doğrultusunda sorunlarla nasıl baş edilebilecekleri ve kurallara uyarak yan yana problemsiz bir şekilde nasıl yaşanacağını öğretmektir (Barth, 1991).

Bu şekilde oluşturulan sosyal bilgiler programı, ilk olarak “vatandaşlık aktarımı” modelinde öğretilmiştir. Bu yaklaşımda amaç, sorgulayan değil, var olan kültürel değerleri taşıyan, inançlara sadakatle bağlı, bütün görev ve sorumluluklarını yerine getiren vatandaş yetiştirmektir. Bu yaklaşıma yapılan en önemli eleştirilerin başında eleştirel düşünme,

problem çözme ve karar verme gibi becerilerin göz ardı edilmesi gelmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997).

Bir sonraki yaklaşım ise “sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi” olmuştur. Bu yaklaşımda öğrencilerin buluş yoluyla her disipline uygun yöntemleri kullanarak bilgiyi keşfetmeleri amaçlanmıştır. Bu şekilde öğrenciler, sosyal bilim adamlarının düşünme şeklini kazanarak geleceğin vatandaşları olabileceklerdi (Barth, 1991).

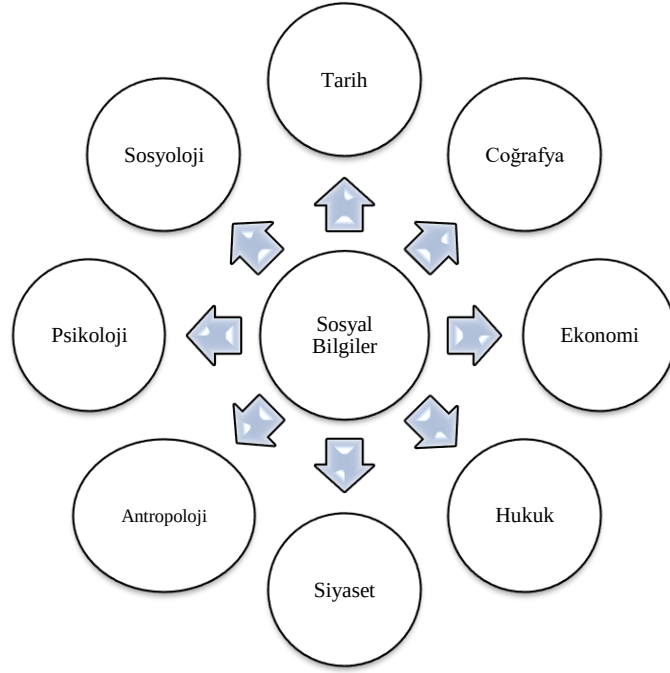
Bu yaklaşımın devamında ortaya çıkan ve halen egemen olan yaklaşım ise “yansıtıcı inceleme alanı olarak sosyal bilgiler” öğretimidir. Burada öğrencilerden istenen, karşılaştıkları problemler karşısında analiz etme ve karar verme becerisini geliştirmektir (Barth, 1991).

Yöntemsel farklılıklara rağmen temelde hepsi kendi zamanının beklentilerine göre iyi vatandaş yetiştirmeyi hedeflemiştir. Fakat yeni yaklaşım geldikçe eskisi ortadan kalkmamış sadece eksik kaldıkları noktada yeni çözümler üreterek bu dersin işlevselliği artırılmaya çalışılmıştır (Topçu, 2017).

Genel olarak değerlendirildiğinde, farklı sosyal bilimleri disiplinler arası bir yaklaşımla birleştiren bu dersin hedeflediği iyi vatandaş, birbirine bağımlı küresel dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun üyesi olarak, bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği gelişmiş kamu yararını gözeten bireylerdir (Yalçın ve Akhan, 2019). Bu süreçte bireyin, sosyal meseleleri sebep sonuç ilişkisi içerisinde irdeleyip muhakeme gücü kazanması ve vatandaşlık bilinciyle demokratik hayata faal şekilde katılarak toplumda var olması önemli bir hedeftir (Özünal, 2015; Öztürk ve Kafadar, 2020). Bu dersin tam anlamıyla ne olduğu ve neyi amaçladığına dair tüm tanımlamaları, Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS)’in aşağıdaki tanımıyla sonlandırmak faydalı olur:

Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülün sistematiği ve eşgüdümü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993, s.3).

Şekil 1. Sosyal Bilgilerin Kapsamı İçinde Yer Alan Bilim Dalları

Konusu insan olan sosyal bilgiler, insan doğasını, yaşamını tarihten örneklerle bireye aktarırken onun, bir kişilik kazanarak toplumla bütünleşme sürecine girmesine ve ait olduğu toplumla bütünleşmesine de katkı sağlamaktadır. Bireylere toplumun genel kurallarını aktararak onların yaşadıkları topluma faydalı, hak ve sorumluluklarını bilen, etkin, üretken, sorumlu ve milli değerlere bağlı olarak yetişmesi adına bu ders öncü konumdadır (Avcı, 2016). Sürekli değişen zaman ve şartlar, ilk okutulmaya başladığı günden bugüne kadar bu dersin yaklaşımının, amaçlarının ve dolayısıyla içerik ve yönteminin de değişmesine neden olmuştur. Bu amaçla ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), 1994 yılında sosyal bilgiler için yeni eğitim programının standartlarını tespit etmiş ve bu standartlar dünya çapındaki sosyal bilgiler programlarının yeniden şekillenmesinde belirleyici olmuştur (Özünal, 2015). Sosyal bilgileri oluşturan 10 adet tematik standart şunlardır:

- Kültür
- Zaman- süreklilik ve değişim
- İnsanlar- yerler ve çevre
- Bireysel gelişim ve kimlik
- Bireyler- gruplar ve kurumlar
- Güç otorite ve yönetim
- Üretim- tüketim ve dağıtım

- Bilim- teknoloji ve toplum
- Küresel bağlar
- Vatandaşlık idealleri ve uygulamaları (Doğanay, 2008).

Bu şekilde belirlenen standartlar, günümüzde öğrenme alanları olarak aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar–Yerler ve Çevreler
4. Bilim–Teknoloji ve Toplum
5. Üretim–Dağıtım ve Tüketim
6. Etkin Vatandaşlık
7. Küresel Bağlantılar (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin belirlemiş olduğu bu öğrenme alanları, bu dersin genel hatlarını belirleme, program amaç ve içeriklerini seçme ve bunları uygulamaya koyma konusunda uygulayıcılara yol göstermesi açısından önemlidir. Bu öğrenme alanlarından ilkinin “Birey ve Toplum” olması dersin varlık nedeni de uyum göstermektedir. Bu öğrenme alanları, öğrencilere bilgi, değer, tutum ve beceriler boyutunda öğrenme ortamları, yaşantıları ve paylaşımları sağlayacak, onları etkin birer yurttaş olarak hayata hazırlayacak temel vatandaşlık bilgilerinin kazandırmayı amaçlayan bir içeriğe sahiptir (Doğanay, 2008). Bu içerik, programda yer alan bilgi, beceri, değer ve tutumların birbiriyle etkileşim halinde olduğu tematik alanlardan oluşmaktadır. Bu ilişki aşağıda Şekil 2’de gösterilmektedir.

Şekil 2. Sosyal Bilgiler Dersi Bilgi, Beceri, Değer ve Tutum ile Tema Alanlarının Etkileşimi

Bu tematik alanlar ders kitaplarında öğrenme alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Coğrafya

Birçok dilde hemen hemen aynı anlama gelen Coğrafya terimi, Eski Yunan kökenli jeo=yer/yeryüzü ve graphe= tasvir kavramların birleşmesiyle jeographe veya jeografika şeklinde ortaya çıkmıştır. Bu terimi M.Ö. III. yüzyıl sonlarında ilk kez ortaya atan kişinin İlk Çağ filozoflarından Eratosthenes (MÖ 276-194) olduğu bilinmektedir (Akarsu, 2003). Yeryüzü bilimi olarak tanımlanan coğrafya, bilinen en eski bilim dallarından birisi olup, insan ve mekân arasındaki ilişkiyi, doğal, beşerî ve ekonomik tüm olayları, insan ile bağdaştırarak, yaşamla doğrudan ilgili, uygulanabilir ve gerçekleşmiş tüm olayların yeryüzüne dağılışını, nedensellik ilkesi çerçevesinde incelemektedir (Şahin ve Tozkoparan, 2017). Toplum ve doğa arasındaki ilişkileri tüm boyutları içine alarak inceleyen bu bilim dalının fen ve sosyal bilimler arasında bir köprü görevi gören yönünü de göz önünde bulundurmak gerekir (Doğanay, 2012).

Türkiye’de İlköğretim II. kademede sosyal bilgiler dersinde disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiş, az ya da çok tüm sosyal bilimler bu derse dâhil olmuştur. Bunlar içerisinde en önemlilerinden birisi olan Coğrafya, bu ders kapsamında işlenirken öğrencilere yaşadıkları çevre, fiziki ortamla birlikte kavratılır. Yaşadığı çevreyi daha iyi tanıyan insan, hayatında doğru kararlar vererek coğrafyanın anlamını yaparak ve yaşayarak öğrenmiş olur. Bu süreçte herhangi bir yerleşim yerinde ortaya çıkan kültürel ve sosyal

olaylara ilişkin değerlendirilmelerde bulunulur. Örneğin doğal/beşeri kaynaklar, yer şekillerinin oluşumu, nüfus dağılışı, yerleşme şekilleri gelişimleri incelenirken iç ve dış faktörlerin üzerinde durularak olaylar değerlendirilmeye çalışılır. Bu fiziksel bilgilerin ötesinde ülke meselelerini anlama, bu sorunlara çözüm bulma, yaşadığı toplumun değerlerini, dünya algılarını, gelenek ve görenekleri de daha iyi kavramalarına olanak tanır (Akınoğlu, 2006; Atasoy, 2015; İbret ve Güngör, 2019).

Bazı araştırma konuları açısından sosyal bilimlere, bazıları için de fen bilimlerine yakın olan coğrafya, bu bilimlerin düşünce sistemlerini kendi ilkelerini temel alarak coğrafya içerisinde şekillendirir (Erol, 2016). Coğrafi mantık ile yorumlanma sonucunda oluşan bu şekillendirme hem yerel hem de küresel çapta meydana gelen ekonomik gelişmeler, göçler, işsizlik, savaş gibi insanı ve toplumu etkileyen olaylara karşı bakış açısının gelişmesine ve problemlere dönük çözüm önerileri sunulmasına olanak sağlar (Güngördü, 2002). Bireyin bunları yapabilmesi için öncelikle coğrafi bilinç ve becerilerin gelişimine katkı sağlayacak iyi bir coğrafya eğitimi gereklidir. Bunun yanı sıra bireylerin ulusal kimliklerinin oluşmasında coğrafya okuryazarlığının önemli rolü olduğu ifade edilmektedir (Edwards, 2012). Coğrafyanın milli kültürle kaynak oluşturmaya, vatan denilen coğrafi yapıyı oluşturmaya, o yapıdaki dağlardan ovalara, denizlerden göllere, şehirlerden köylere kadar her özelliğini üzerinde yaşayan insanlara tanıtarak kabul ettirmesi, onların ülkelerine olan sevgilerini de artırmaktadır (Doğanay, 2012). Bu yönüyle insanlığa büyük fayda sağlayan coğrafyanın, eğitim ve öğretimdeki önemi bu noktada kendini gösterse de söz konusu içerik, kazanım ve amaçlar doğrultusunda bireye aktarıldığında, onun vatandaşlık bilincini geliştirerek kimlik inşasında da etkili hale gelir (Akınoğlu, 2006; Demirci, Sekin ve Ünlü, 2013). Bahse konu olan tüm kazanımlar, sosyal bilgiler dersi içeriğinde yer alan coğrafya konularının öğretimini son derece önemli hale getirmektedir.

2.3. Sosyal Bilgilerde Coğrafya Öğretimi

Birçok sosyal bilim dalının disiplinler arası bir şekilde bir araya gelerek oluşturduğu sosyal bilgiler dersinin coğrafya ile doğrudan ilişkisi vardır. Zira ders kapsamında öğretilen nüfus, yerleşme, doğal çevre, doğal afetler ve mevsimler gibi konu ve kavramlar bu ilişkiyi güçlü kılmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin genel amaçları incelendiğinde, coğrafya ile ilgili doğrudan ya da dolaylı ilişkili olan maddeler görebiliriz. Örneğin:

Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.

- ✓ Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- ✓ Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- ✓ İnsanlığın bir parçası olduğu bilinciyle taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (Yıldırım, 2019).

Öğrencilerde coğrafi sorgulama becerisinin geliştirilmesi, yaşadığı çevrenin farkına varabilmesi ve bu sayede yurt sevgisi geliştirilmesinde noktasında coğrafya öğretimi oldukça önemlidir (Yıldırım, 2019). Sosyal Bilgiler Öğretim Programına baktığımızda birçok kazanım ve becerinin yanı sıra öğrenme alanlarının da doğrudan ya da dolaylı olarak Coğrafya eğitimiyle ilgili olduğu görülmektedir (MEB, 2018). Sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretimi ile bireylerin hayatını devam ettirdiği doğal çevresi ve sosyal yaşantıları arasındaki ilişkiyi kavratmak hedeflenmiştir. Bu sayede birey, toplum içerisinde uyumlu bir duruş sergileyerek doğru ve etkili kararlar almaya çalışmaktadır (Akarsu, 2003). Coğrafya öğretimi ile öğrenciler, yaşadığı yerleri tanıyarak farklı bakış açıları edinir ve bu sayede coğrafi bir bilinç kazanırlar. Öğrenciler, hava koşulları, doğal afetler, çarpık kentleşme, fakirlik, aşırı nüfus, kuraklık ve değişen iklimler, doğal kaynakların kullanımı ve biyolojik çeşitliliğin yok olması gibi kavramları öğrenirler ve bazı öğrendiklerini gerçek yaşamda da deneyimleyebilirler. Öğrencilerin, doğal dengenin korunması konusunda da bilinçlenmeleri, coğrafya dersinin bir sonucudur ki bu durumda dersin her birey için hayati bir anlam taşıdığını göstermektedir (İbret, Karatekin ve Avcı, 2015).

Coğrafya konularının öğretilmesiyle bireyler, tecrübe ettikleri yaşantılar yoluyla toplumun tutum ve değerlerini, gelenek ve göreneklerini, dünyaya bakış açılarını ve meydana gelen olayları inceleme fırsatı bulurlar. Bununla birlikte öğrencilerin tablo, grafik hazırlama, yorumlayabilme, atlas, harita kullanımı, yer yön tayin edebilme, mekânı algılama, gözlem gibi becerileri; ülkenin doğal ve beşeri özelliklerini, yaşadığı çevreyi-dünyayı tanıyabilme ve ona sahip çıkma, doğal kaynakları kullanma, ülkenin fiziki, beşeri ve ekonomik özelliklerinin farkında olma, diğer ülkelerle ilişkileri değerlendirme gibi pek çok kazanımları ve vatanseverlik çevresel duyarlılık, dayanışma, özgürlük, sorumluluk, tasarruf, gibi değerleri kazanması beklenmektedir. Bu sebeplerden dolayı sosyal bilgiler

dersinde bu gibi değer ve becerilerin kazandırılmasında ders kitapları ve öğretmenler başrol oynamaktadır (Karakuş ve Karaman, 2019).

Sonuç olarak geçmişten günümüze gelen maddi ve manevi tüm birikimler, yaşama dair ve uygulanabilir bir yapı olan coğrafya ile ilişkilendirilebilir (Akınoğlu, 2006). Coğrafya konularını doğru ve kalıcı şekilde öğrenen bireyler yaşadıkları toplum ile daha kolay bağlantı kurar. Bu da içindeki bulundukları fiziki çevreyi iyi tanımaları ile ait oldukları topluma dair yaşantılarını düzenlemelerine yardımcı olur. Toplumsal aidiyet ile vatandaşlık bilinci geliştiren bireyler milli kimlik unsurunu ve bu noktada onları etkileyen çevresel faktörleri zihinlerinde tek tek ele alarak sorgulayan, irdeleyen, sebep sonuç ilişkisi kuran, milli değerlerine gereken önemi veren bireyler haline gelirler (Avcı, 2016).

2.4. Kimlik

Bireylerin ya da toplumların ***Kimsiniz, Kimlerdensiniz?*** gibi sorulara verdikleri cevaplar, kimlik kavramının genel içeriğini oluşturmaktadır (Yıldız ve Demir, 2015). Kimliğin kökü ‘kim’ kelimesidir ve bu soruya verilebilecek tüm cevaplar kimliğin tanımı olabilir. Kişinin kendini, dünü ve bugünüyle dâhil olduğu toplumu, toplumun değer ve özellikleri ile yaşadığı coğrafyayı bilmesi gerekir (Aşkın, 2007). Kimlik için birçok yazar, tarihçi, siyasetçi ya da filozof fikir belirtmiştir. Örneğin Antik Yunan filozoflarından Sokrates kimlik kavramını iki kelimeyle özetlemiştir: *“Kendini tanı!”* Bununla birlikte Lübnan asıllı yazar Amin Maalouf *“Ölümcül Kimlikler”* adlı eserinde kimliği, *“İnsanın zamanın içindeki incelişinde onu dünyaya bağlayan bir ayna”* olarak özetlemiştir (Maalouf, 2000, 80). Avusturyalı psikanalitik kuramın öncülerinden Sigmund Freud’a göre, kimlik bireyin yabancı kişileri ya da nesneleri özümsemesiyle ya da içine atmasıyla başlayan bir özdeşleşme süreci sonucu oluşur (Aşkın, 2007).

Kimliğin ne olduğunu tek bir tanımla açıklamaya çalışmak yetersiz kaldığından genel ise şu iki türde tanımın uygun olduğu söylenebilir (Ercilasun, 2009). Bunlardan ilki manevi unsurların ön planda olduğu kimliği milli, dini, kültürel, siyasi ya da sosyal yönleri ile ele alan tanımdır. Bu doğrultuda tanım yapan Akşin ve Mürsel (2023)’e göre kimlik: *“İnsanın kendi aidiyetini ve kendisinin yeryüzündeki kabul edilebilirliğini, diğer insanlarla olan ilişkilerini, bu ilişkiler çerçevesinde kendi varlığını anlamlandırması sürecidir.”* (Akşin ve Mürsel, 2023, s. 24). İkincisi ise maddi unsurların ön planda olduğu ve kimliğin yer, mekân ve iklim koşulları gibi çevresel etkenlere göre şekillendiği üzerine odaklanır. Coğrafi etkenlerle etkileşim içinde olan kültür bireyin, ait olduğu coğrafi özellikleri

kendinde barındırdığını keşfetmesini sağlar. Böylece birey kim olduğunu kültürle ilişkili coğrafi kalıplara göre belirlemeye çalışarak kimlik kazanmasında etkili olan süreci başlatmış olmaktadır (Çetintaş, 2016).

Kimlik içinde yer aldığı her tanım için bir amaç içerir. Sosyolojik, tarihsel ya da psikolojik açıdan bakıldığında her tanımın hedefini de içinde taşıdığı söylenebilir. Örneğin tarihsel açıdan bakıldığında, kişinin geçmişini bilmesi, kimliğini bilmesi demektir. Buradaki hedef geçmişin geleceğe aktarılmasıdır. Sosyolojik açıdan bakıldığında kimlik, kişinin içinde yaşadığı çevreyle, toplumla olan ilişkisi ile ilgilidir. Buradaki hedef kişinin kültürel değerlerinin yaşatılmasıdır. Psikolojik açıdan bakıldığında ise kimlik, kişinin kendi gerçekliğini sosyal veya kültürel biçimlerde ifade edişidir. Buradaki hedef, bireyin benlik arayışıyla yaşadığı toplumun geçmişini, niteliklerini kendi öz duygularıyla birleştirerek ülkesi ve milleti ile aidiyet duygusu oluşturmaktır (Yıldız ve Demir, 2015). Kimlik, insanın kendini kabul etmesi, nereye, neye ait olduğunu bilmesi, bu bilgi ışığında da diğer bireyler ve toplumla olan ilişkilerini düzenlemesidir (Pamuk, 2014). Kimlik, kişinin varlık sebebidir, eylemleridir, deneyimleridir, diğer insanlarla olan ilişkiler bütünüdür. Kişinin yaşadığı toplumun fiziki, sosyal ve iktisadi yapısıyla adeta iç içe olacak şekilde ülkenin, şehrin, ailenin, sosyal statünün bir yansıması olup, onun benliğini ya da toplumsal niteliğini belirleyen, milletleri özgün kılan özelliklerdir (Ayaz, 2018). Kimliğin tamamlayıcı unsurları olarak nitelendirilen duygular, düşünceler, hayaller, hayatı anlamlandırma, ahlâki öğeler vb. ise manevi değerlerimizi oluşturur (Özünel, 2015). Çok boyutlu açıklanabilen yapısının yanında birçok bilim dalında üzerine uzun soluklu tartışmalar yapılan bir kavram olan kimlikte esas olan, kişinin kendini nasıl tanımladığı ve ötekilerden nasıl ayrıldığıdır (Akıncı, 2011). Sosyokültürel çevre ile kazanılabilen kimlik, bireyin kendini tanıma süreci ile paralel gelişir ve tüm hayatı boyunca sürdürülür. (Gündoğan, 2009). Smith (1994)'e göre kimlik çeşitli şekillerde kategorize edilse de en temel kategorize edilen şekli cinsiyet olup günümüz dünyasında diğer kimlik türleri karşısında daha zayıf bir görünüme sahiptir. Kimliğin ikinci unsuru, yaşanılan coğrafyayı da içine alan mekân veya ülke/toprak kategorisidir. Üçüncü kimlik unsuru ise sosyoekonomik toplumsal sınıf kategorisidir (Smith, 1994).

Sonuç olarak psikolojik, sosyolojik, kültürel, dini ve antropolojik boyutları olan kimliğin, bireysel ve toplumsal yapı ile doğrudan ilgili çok yönlü bir olgusal gerçeklik olduğu söylenebilir (Erbaş, 2018). Özetle milletin ana kaynağını meydana getiren, birden fazla boyuta sahip değer yargılarıyla yaşama şekillerini temsil eden kimlik kavramının,

öncelikle bireysel nitelikte ortaya çıktığını ve daha sonra da bunun kitlesel boyutlara ulaşmasıyla ulusal kimlik anlayışını oluşturduğu söylenebilir. Bu yönüyle kimliğin zamanla toplumsal ve milli bir kavram halini aldığı görülmektedir (Yıldız, 2007).

2.5. Milli Kimlik

Bir milletin kendine has din, dil, gelenek, görenek gibi değer yargıları ile oluşan özelliklerinin bütününe milli kimlik denir (TDK, 2005). Bu kavram, 19. yüzyılda yaşanan Fransız İhtilali'nin yaydığı duygu, düşünce ve dil boyutları da olan milliyetçilik fikri ile ortaya çıkmıştır (Doğan, 2008).

Milli kimliğin ilk unsuru, içinde tüm fertler için ortak kurumlar, hak ve görevler olan siyasi topluluktur. Bu durum da bireylerin, üzerinde yaşadıkları toprak parçasına yönelik sorumluluk bilinci oluşturarak o coğrafyayı ülke olarak benimseyip, değerlerini özümsemelerine ve millet olarak topraktan bir vatan çıkarmalarına neden olur (Turan, 2009). Bu nedenle millet, toprak, kültür vb. milli kimlik unsurları birbirleriyle sürekli etkileşim içinde olmalıdır (Karaaytu, 2014).

Milli kimliğin ikinci unsuru, yasaları ve kurumları olan, tek bir siyasi iradeyle yönetilen topluluk şeklinde tanımlanabilecek vatandır. Aynı vatan üzerinde yaşayan, sahip oldukları hakları bilen, görev ve sorumluluk bilinci gelişen bireyler birer 'yurttaş' olma gururu ile milli benlik duygusuna erişir (Erbaş, 2018). Bununla beraber milli kimliğin sosyolojik yönünün de göz önünde bulundurulması gereklidir. Her milletin kendine özgü yaşam ve düşünme biçimi, dili, gelenek ve görenekleri, toplumsal değerleri ve kuralları vardır. Tüm bunlar milli kimlik veya milli hüviyet olarak tanımlanır. Bireysel, fiziksel, etnik, dinî, hukukî, kültürel, sosyal vb. kimlikleri bütünleştiren millî kimlik; bünyesinde barındırdığı farklı unsurları ortak değerler çerçevesinde birleştirir ve varlıklarını korumalarını sağlar (Ayaz, 2018). Tarihsel süreçleri içerisinde barındıran kimlik, milli kültürün şekil verdiği bir kimlik türü iken milli kültür, diğer milletlerden farklı özellikleri temel alan unsurların meydana getirdiği kültürdür. Milli kimlik çıkış noktası bakımından kimlik birleşimi ve idrakini içerir. Genel anlamda bu kimliğin içeriği, tarih boyunca toplumda saf bir biçimde var olduğu düşünülen "ulusal" kalıplara, içinde çok az değişim barındıran ya da hiç değişim göstermeyen bu topluluk vasıtasıyla ulaşılabileceği varsayılan öğelerden oluşur (Okur, 2013).

2.6. Kültür

“Ekin ekme, yetiştirme” anlamına gelen Fransızca kökenli kültür (culture) kavramı, bir milletin dili, dini, tarihi, örf ve adetleri, sanat ve edebiyat ürünleri, her türlü manevi değerleri, karakter ve davranışlarının bütünü olup kısacası belli bir topluma ait olan, o topluma özgü yaşayış ve davranışları ortaya koyan, milli ve manevi değerlerin hepsini ifade etmektedir (Güngör, 1994; Çolak, 2008, s. 57). Ziya Gökalp bu kavramı; “*Bir millete, yaygın terbiye yoluyla toplumdan kişilere geçen ruh hallerinin toplamı*” şeklinde tanımlamaktadır (Gökalp, 1972, s. 13). Kültür, bireye yeni özellikler kazandırarak birikimli ilerlemesine yardımcı olur. Bu minvalde kültürlü birey denildiğinde, eğitim öğretim almış, bilgili, ahlaklı insan akla gelir ki bu anlamda kültür, bireyin yaşadığı toplumdan öğrendiği tüm bilgi, beceri ve alışkanlıklar, kısacası bir insanın olgunlaşması şeklinde tanımlanabilir (Memiş, 2003).

2.7. Milli Kültür

Kısaca bir milletin aklından geçen düşünceler bütünü olarak tanımlanabilecek milli kültürün temelini o milletin, göstermiş olduğu beceri ve davranışlar, soyut olmaktan çıkarıp somut haline getirdiği güzellik anlayışı ve ürettiği bilgiler oluşturur. Dolayısıyla o milletin dini, dili, ahlaksal ve hukuksal yaklaşımları, ortaya koyduğu sosyal yapılarıyla geçmişinin izleri, zaman içerisinde gösterdiği değişimler milli kültür olarak ifade edilebilir (Eröz, 1985). Bir milletin tarih boyunca kendi hakkında edindiği bilgiler bütünü, algıladığı duygular ve milli tarih bilincine sahip olması ise milli kültürü oluşturan unsurlardır (Yüksel, 2005).

Bir milletin oluşumunu gerçekleştiren ögeler maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Toprak, ekonomi ve soy kavramları maddi ögeler iken, din, dil, kültür ve ülkü birliği ise manevi ögelerdendir (Doğan, 2005). Bir milletin varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmesi, vatandaşlarına milli kültürü en iyi şekilde aşılayabilmesi ile olur. Milletin milli değerleri toplumun evlatları tarafından benimsenip korunması ve gelecek nesillere tüm değişim ve gelişimleriyle aktarılabilmesi oldukça hayati bir meseledir (Kafesoğlu, 1997). Ancak milletin değerlerini bilen, o milleti millet yapan tarihin hâkim, dinamik ve çağdaş gençler, milli kültürün devamlılığı sağlanır. Birbirleriyle paralel bir ilişki gösteren kültürel ve ekonomik bağımsızlık da milli kültürün olmazsa olmazları olup birinin dahi eksik olduğu bir toplum kaybetmeye mahkûmdur

(Güvenç, 1994). Tarih boyunca bir milletin sahip olduğu din, dil, gelenek, görenek, güzellik anlayışı, edebiyat, mimari, sanat gibi unsurlar o milletin milli kültür unsurları olup birlikte bir bütün olarak milli kültürünün yapı taşlarıdır (Kaplan, 1999, s. 16).

Her milletin kendine özgü bir karakteri vardır. Milli kültürün belirlenmesinde de milli karakterlerin önemli bir payı bulunmaktadır. İnsanların bir coğrafya üzerinde ortak bilinçle hareket ederek ortak değerler ve normlara sahip bir topluluk oluşturmaları, kültürün temel karakteri sayılmaktadır. Neticede kültürün oluşumunda coğrafya, insan ve toplumlar rol oynamaktadır. Bu durumun sonucunda farklı coğrafyalarda birbirinden çok farklı kültürler ortaya çıkmıştır (Çolak, 2008). Milli kültürler, koruyucuları tarafından yaşatıldığı sürece varlıklarını sürdürür ve gelişirler. Milli kültür, sanayi devriminden sonra üretimin seri hale gelmesiyle başlayan ve günümüzde hızla ilerleyen sömürge zihniyetinin hedefi haline gelmiştir (Şen, 2023). Bu nedenle milli kültüre ve değerlere sahip çıkmak, onu gelecek nesillere aktarmak son derece önemlidir.

2.7.1. Milli Kültürü Meydana Getiren Unsurlar

Milli kimliğin ve kültürün meydana gelmesini sağlayan bazı önemli unsurlar vardır. Toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik benimsenen bu unsurlar, birbirini etkileyen ve birbirinden etkilenen dinamik bir yapıya sahip olup değişkenlik göstermektedir (Tural, 1998; Gündoğan, 2009). Milli birliğimizi ve vatanın bütünlüğünü sağlama amacına sahip bu unsurlar arasında vatan (yurt), dil, din, gelenek ve görenekler, ahlâk, edebiyat, köken ve soy birliği gibi unsurlar yer almaktadır (Memiş, 2003).

2.7.1.1. Vatan (Yurt)

Milleti ve milli kimliği oluşturan unsurların başında vatan gelir. Vatan bir milletin tüm değerlerinin hayat bulduğu ve yaşatıldığı yerdir. Bir vatana sahip olma duygusu ve ait olunan milletin mutluluğu, bireyin vatandaş olabilme sorumluluğu ile birlikte fedakârlık yapabilme cesaretini de içinde barındırır (Çavdarcı, 2002). Bir milletin millet olabilmesi için kendini ait hissedeceği bir yere, bir toprak parçasına kısacası vatana ihtiyacı varken, milli kimliğe sahip olabilmek için ise siyasi bir topluluğa yani millete ihtiyaç vardır. Yurt denen ve üzerinde yaşanan toprak parçası, milli duygulara sahip bir milletle vatan haline gelir (Aksoy, 2003). Bu süre gerçekleşirken o yerle ilgili çeşitli fiziki ve beşeri özelliklerin bilinmesi yalnızca coğrafi anlamda o toprak parçası ile bilgilere sahip olmak demek değil aynı zamanda kendi insanını vatanını öğrenmesidir. *“Unutulmamalıdır ki vatan*

coğrafyanın ta kendisidir.” (Doğanay, 1989, s. 19). Vatan, içinde tarih ve kültürü barındıran, bireyin milli duygularını kazanmasıyla toprak parçası olmaktan çıkan, yaşayan, nefes alan ve hayatta kalabilmesi için her fedakârlığın yapılabileceği bir gerçekliktir (Arık, 1983). Milli değerlerin oluşması ve benimsenmesi, milletin varlığına dolayısıyla üzerinde yaşanan toprak parçasının yani vatanın varlığına bağlıdır. Vatan bilinci ile sahip olunması gereken milli ruh, en temelde coğrafyanın öğrenilmesiyle ortaya çıkmaya başlar (Güngördü, 2002). Tarihin eski dönemlerinden beri aynı soydan gelen insanlar bir topluluk oluşturur. Ait olduğu topluluğun değerleri ve alışkanlıkları ile yaşayan bireyler, ait oldukları topluluktan uzaklaşıp farklı yerlere göç etseler dahi milli duygularından kaçamazlar. Milli duygular zaman içerisinde vatan kavramı ile bütünleşmeye başlamıştır. Nerede yaşadığından, hangi soydan geldiğinden bahsetmek vatandan bahsetmek demekken zaman içerisinde vatandan bahsetmek milli değerler uğruna yaşamak demek haline gelmiştir (Smith, 1994).

2.7.1.2. Tarih

Bireylerin oluşturduğu toplumu, ortak bir hafıza ve hatıralar etrafında birleştirerek millete dönüştüren en önemli unsurlardan birisi de tarihtir (Şener, 2009). Geçmişte yaşanan sosyal ve siyasal paylaşımlar geleceği şekillendirerek, deneyimler ve ortak bir tarihe sahip olma bilinciyle topluma ışık olur (Doğan, 2005). İçinde bulunduğumuz zamanı en iyi şekilde anlamak ve irdelemek geleceğe doğru adımlarla ilerleyebilmek ancak geçmiş ve geleceği birbirine bağlayan tarih bilmekle mümkün olur. Tarih geçmiş yaşantıları içinde barındırsa da geçmişe değil daima geleceğe ışık tutar (Çavdarıcı, 2002, s. 45). Milletine sahip çıkan, geçmişini doğru öğrenen bireylerde oluşan kimlik bilinci, milli duygularla şekillendirilerek sağlam bir geleceğin inşası mümkün hale gelir (Güngör, 1994, s. 87). Tarihini, geçmişini doğru öğrenmeyen ve öğretmeyen toplumlar yok olmaya mahkûmdur. Çünkü milletin tarihini bilen nesiller, milli bilince sahip olur ve milletini yaşatma arzusu içinde geleceğe yön verir (İz, 1989).

2.7.1.3. Dil

Kültürel değerlerle büyüyen ve bu değerlerin farkında olan bireyler, milli kimlik duygusunu kolaylıkla kazanırlar. Bu değerlerin en başında da o milletin kültürünü, kimliğini oluşturan en önemli unsurdan olan dil gelir (Kaplan, 1999). Çünkü birey ilk olarak doğup büyüdüğü kültürün dili ile tanışır ve süreç içerisinde onu öğrenir. Bu

öğrenme aynı zamanda bireyin dâhil olduğu toplum tarafından kendisine miras kalan bir değerdir. Dili olmadan kendi olamayacağını anlayan birey dilin, milli kültürün en önemli parçası olduğunun farkındadır. Böylelikle diline sahip çıkarak onu doğru öğrenerek kullanmanın, milli kimlik ve miras açısından ne denli önemli olduğunu bilerek ve vatandaşlık gerekliliklerini yerine getirerek yaşamını sürdürür (Kasır, 1993).

İnsanın doğası gereği milli kültür ve kimliğin en güçlü dinamiklerinden olan dil de birlik olmayan milletlerde milli birlik duygusunun olması beklenemez zira bu birliği sağlamanın ilk şartı dil birliğini sağlamaktır (Erözden, 1997; Akbaş, 2004). İnsanın konuşabilmesi, iletişim kurabilmesi, anlayıp anlaşılabilmesi onu, diğer tüm canlılardan ayırmaktadır (Ercilasun, 2009). Bir milletin ruhunu, hayata dair tutumlarını, gözlemlerini, anlayış biçimlerini yansıtan dil, o milletin tarihinin de oluşumuna ve günümüze ulaşmasına neden olur. Milli dil, milletin tüm var oluş sürecinin tüm olgularıyla tek bir noktada toplanmasıdır. Ercilasun (2009, s.65)'e göre dil, bir milletin fertleri tarafından yüzyıllar içinde kullanıldıkça bir yandan kendi maddi özelliklerinin değişip gelişmesiyle, bir yandan da milletin yaşadığı bin bir olay ve temas ettiği birçok kültürle yoğrularak, milletin özelliklerini ve geçmişini yansıtan bir ayna haline gelmektedir.

Dil unsurunun milli kimlik içerisinde etkisine değinirken bu etkinin nedeni üzerinde durulması gerektiğini de açıklamak gerekir. Çünkü dil, tarihi ve kültürü oluşturan unsurlardan bir tanesidir. Milli kimliği oluşturan tarih ve kültürün kurucu unsurlarından olan dil, sosyal yaşantılardan beslenerek, milli birlik/kimlik oluşumundaki etkisini daha güçlü hale getirmektedir (Kaplan, 1999; Ercilasun, 2009). Kısacası milletin tüm değerleriyle ve sahip olduklarıyla kendi varlığını nesillere bırakabilmesinin yolu kültür ile kültürün varlığı ise temelde dile bağlıdır (Kasır, 1993).

2.7.1.4. Din

Din, bir kutsala inanan, onun etrafında bir birlik meydana getiren insanların inanç, ibadet ve ayinlerinden oluşan bir sistemdir (Güneş, 2014). Din insanlara huzur verir, kalplerini rahatlatır ve hayatta karşılaştıkları zorluklarla baş edebilmelerinde yardımcı olur (Akşin ve Mürsel, 2023). Pek çok insan yaşamlarında karşılaştıkları olayları anlamlandırmak için bir şey arar. Doğaları gereği insanlar, fani olan dünyada ayakta duracak dirayeti gösterebilmek ve ruhsal olarak rahatlamak için bir teselli arayışı içine girerler. Bu amaçla dindar insanlar, büyük acılar ya da talihsizlikler yaşadıklarında duygularını dengede tutabilmek, metanetli olabilmek için huzur veren izahları ile ruhlarını

rahatlatan, onlara teselli vere dine ve yani Yüce Yaratıcıya sığınır (Güneş, 2014). Birliktelik duygusunu güçlendirerek hayatı kolaylaştıran din, kültürün de en önemli unsurlarından olup toplumsal anlamda son derece kuvvetli bir bağ görevi görür (Kasır, 1993). Din birliği kuramına göre, bir toprak parçası üzerinde yaşayan insanların millet olabilmesi ve kendi devletlerini kurabilmeleri için aynı zamanda aynı dine mensup olmaları gerekmektedir. Orta Asya'dan çıkıp dünyanın neredeyse her yerine dağılan ve farklı bölgelerde sayısız devletler kuran Türklerin, kimliklerini korumalarındaki en büyük etkenin İslamiyet olduğu aşikârdır. Zira Macarlar, Bulgarlar, Hazarlar, Karadeniz'in kuzeyindeki Türk asıllı topluluklar gibi farklı inanç gruplarına dâhil olan Türk boylarından günümüze Türk kimliğini benimseme anlamında pek bir şey kalmamıştır (Keskin, 1999).

Din insanların yaşamlarını düzenlediği bir yol iken kültür de bu yaşam içerisindeki değerler bütünüdür. Din ortadan kalktığında kültür de yok olur (Kasır, 1993). Milli kültürle din, doğru orantılı bir ilişki içerisinde olup milli kimlik kazanmada etkili bir unsurdur. Eskiden Yaratıcı için canını feda eden insanlar, günümüzde vatani için savaşan ve milli kimliği uğruna canını veren kahraman figürlere dönüşmüştür. Her iki şekilde de canını feda etme cesareti ve gücü, söz konusu maneviyat/din temelli olup toplumsallıktan kaynaklanmaktadır (Güneş, 2014).

2.7.1.5. Gelenek ve Görenekler

Gelenek ve görenekler, insanların birbiriyle olan sosyal ilişkilerini düzenleyen değerler bütünüdür. Bir davranışın, düşünme biçiminin veya algı durumunun gelenek ve göreneğe dönüşmesi için mutlaka bir çoğunluk tarafından kabul görmesi, yaygınlaşması ve çok uzun bir süre devam etmesi gereklidir. Bireyin hayatında önemli yer kaplayan gelenek ve görenekler ilk olarak ait olduğu toplumla ilgili ipuçları verir (Kafa, 2010). Toplumsal çıkarlar ve çoğunluğun fikri üzerine kurulu bu düzen, birey tarafından sorgulanır ve eleştirilir. Çoğu zaman toplumsal olarak kabul edilmiş ve köklü, güçlü değerlerden oluşan kurallar, kendisini oluşturan bireylere dayatılarak onların boyun eğmeleri sağlanır. Boyun eğiş, kabul ediş belirli bir dönemden sonra gerçekleşir. O dönem esnasında birey bu kurallar bütününe hayatına uydurmaya, ilişkilerini ve toplumsal davranışlarını bu kurallara göre düzenlemeye başlar. Bu uyum sürecinde yaşanan çatışma ve kabuller onu, kendi benliğini, köklerini, kimliğini irdelemeye başladığı içsel bir yolculuğa çıkarır (Karaaytu, 2014). Farklı toplumlarda bulunan insanlar milli kimlik kazanırken fikirlerine, o toplumun

geçmişi, yaşantıları ve topluma büyük farklılıklar gösteren gelenek ve görenekleri öncülük eder (Erkal, 1996, s. 33).

2.7.1.6. Ahlâk

Bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kurallar, ahlak olarak nitelendirilir (TDK, 2005). Ahlâk, davranış ve tutumları bir süzgeçten geçirerek onları iyi veya kötü olarak sınıflar. Toplum tarafından takdir toplayan beğenilen, genelleşen davranış ve tutumlar iyi olarak benimsenirken, kötü olanlar ise toplumsal bir elekten geçirilerek beğenilmez ve reddedilir. Yaşanan coğrafyada meydana gelen her olgu, olay, geçmiş yaşantılar, inançlar vb. durumlar ahlak sisteminin her toplumda farklılaşmasına neden olur. Buna rağmen tamamı, kendi dairesine aldığı insanlara toplumsal kuralları öğretmek insan ilişkilerini düzenlemeyi amaç edinir (Karaaytu, 2014, s. 50).

2.7.1.7. Edebiyat

Edebiyat, kültürü oluşturan temel unsurlardan biri olup toplumun yaşama şeklini anlatır. Düşünme, hayal kurma, duyma, davranma gibi beceriler harmanlanarak dil ve estetik ile ifade edilir. Bu şekilde oluşturulan fıkralar, masallar, hikâyeler, türküler, atasözleri vb. edebi değeri olan eserler, toplumun kültürünü yansıtarak bireyin yaşadığı topraklarda daha çok kök salmasını ve dolayısıyla milli kimlik kazanımına doğrudan katkı sağlar. Sözlü edebiyatın yazanı belli olan ve olmayan (anonim) her ürünü, gelenekte yaşama kabiliyeti, yeniliği, orijinallliği ve sanat gücü ile ilgili kimliğin ifade aracı olarak geçmişten günümüze bir köprü kurar (Özkan, 2009, s. 41). Edebiyatın toplumda kendini göstermesi üç süreç içerisinde gerçekleşir. Bunlardan ilki duygu, düşünce ve yaşantıların ön planda olduğu düşünme, hayal kurma ile ortaya bir ürün konulması sürecidir. İkincisi, ortaya konan ürünün toplum tarafından ilgi görmesi ve okunması olup uyanış söz konusudur. Son süreç ise kişiye etki ederek değerlendirilmesidir. Okunan ilgi gören eserler toplumları tarafından değer olarak kabul görüp kişiden kişiye ulaştırılma amacı taşır. Böylece toplum aydınlanmaya, gelecek nesillerin de ufku edebiyat ile açılmaya başlar (Sağlam, 2009, s. 66).

2.7.1.8. Köken ve Soy Birliği

Köken ve soy birliği, aynı ırktan, ortak bir atadan gelen insanların toplandıkları tek ve ortak bir çatı anlamına gelir. Aynı soydan gelen insanların inançları, yeme içme, giyim kuşam da dâhil olmak üzere yaşam şekilleri ve davranışları birçok noktada benzerlik gösterebilmektedir. Fakat millet olabilmek için yalnızca aynı soydan gelmez yetmez. (Doğan, 2005, s. 53). Kişinin kökeni ve soyu ile konuştuğu dil arasında önemli bir bağ vardır. Benzer kökene sahip toplumlar, yaşadıkları mensuplarının davranışlarını şekillendirirken, onlara çeşitli statü ve roller biçerler, kültürel kimlik ve aidiyet duygusu kazandırır. Ortak köken ve soy birliğine sahip toplumlar atalarından aldıkları mirası gelecek kuşaklara aktarma işlevini yerine getirerek bir anlamda taşıyıcı görevi de görürler (Altuntek, 2021).

2.7.1.9. Güzel Sanatlar

Güzel sanatlar, mimari, resim, heykel gibi toplumların güzellik anlayışını yansıtan unsurlar olup kültürlerinin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Sanatsal anlamda ortaya çıkan ürünler, ait olduğu toplumları temsilen mevcut kültür ve kimliği dışa yansıttıkları gibi onların gelecek nesillere de taşınmasına neden olur. Sanat eserleri bu şekilde toplumun milli bilincini artırmaktadır (Kasır, 1993, s. 35).

2.8. Sosyal Bilgiler ve Kimlik

Sosyal bilgiler tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, vatandaşlık gibi birden fazla sosyal bilim dalını içerisinde barındırmaktadır. Kendisini oluşturan söz konusu bilimlerle, bireyin daha derin şekilde düşünerek, irdeleyerek ve sorgulayarak hayatı anlamlandırmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte en önemli amacı da bireyleri ülkesine, vatanına karşı sorumlu bir vatandaş olarak yetiştirmek ve benliklerinde milli kimlik duygusunu oluşturmaktır. Milli kimlik duygusu oluşan bireyler toplumsal değerlerine sahip çıkarak, vatanının çıkarlarını koruyarak, demokratik toplumlarda kendilerini rahatça ifade eden vatandaşlar olarak yetişirler (MEB, 2018).

Milli kimlik, sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan konularla içselleştirildiğinden bu iki kavram birbirinden bağımsız düşünülemez. Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan bilhassa tarih, coğrafya, sosyoloji gibi konular sayesinde bireylerde milli kimlik bilinci uyanır. Çünkü milli kimlik bireyin tarihiyle yaşadığı coğrafyayla yaşamsal anlamda

edindiği alışkanlıklarla, toplumsal duruşu ve diğer toplumlarla olan davranışlarıyla da doğrudan ilgilidir (Aksoy, 2003). Kimliğin oluşumunda geçmiş, gelecek ve bugün bağlantısı vardır. Bu bağlantının olması sosyal bilgiler dersinin kimlik kazandırma konusundaki görevini ortaya çıkarmaktadır. Thompson (2004) eğitim sistemlerinin, sosyal bilgiler dersi aracılığıyla kimliğin oluşumunu sağlayarak iyi vatandaş yetiştirilmesindeki rolüne dikkat çekmektedir. Şimşek (2008), 2005 yılı itibariyle sosyal bilgiler ders kitapları ile küresel ilişkileri kuvvetli bir Türk kimliği verilmeye çalışıldığını ifade etmektedir. Bu sayede gerçekleşmesi hedeflenen kimlik kazanımı ile toplumsal bütünlük ve düzen korunabilir.

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (1992)'nin yayımladığı sosyal bilgiler dersine ilişkin temalardan birisi “Bireysel Gelişim ve Kimlik” temasıdır. Bu temada insan davranışının çeşitli biçimleri, toplumsal kurallar ile ortaya çıkan kimlikler arasında ilişki anlayışı ve kimlik oluşumunu etkileyen toplumsal süreçlerin ele alınması öngörülmektedir. Ayrıca bireyin kimliğinin kültür, gruplar, kurumlar ve deneyimler yoluyla şekillendiği ifade edilmektedir (Avcı ve İbret, 2018). Burada dile getirilen bakış açısından anlaşılacağı üzere sosyal bilgiler dersinin temalarından birinin bireysel gelişim ve kimlik teması, olması bu dersin, doğrudan kimlik ile ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte ülkemizde sosyal bilgiler ders içeriğinde kimlik kavramı adı altında bir başlık bulunmasa da bu derse yüklenen kimlik kazandırma konusundaki önem ve sorumluluk göz ardı edilemez (MEB, 2018).

2.9. Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konuları ve Milli Kimlik

Sosyal bilgiler dersi kapsamında sunulan coğrafya konuları, bireyin milli kimlik kazanmasında etkili bir unsurdur. Milli kimlikle bağlantılı olarak coğrafya bilgisi ile edinilen temel iki unsur yurt ve kültürdür. Bireyin doğup büyüdüğü, yaşamını devam ettirdiği toprak parçasını yurdu/vatanı olarak görmesi, coğrafya alanında öğrendiği bilgilerle başlamaktadır. Zira milli kimlik kazanmak söz konusu ise bu ancak bireyin kültürünü ve coğrafyasını bilmekle olur (Aksoy, 2003). Vatanını öğrenmeye başlayan kişi, aynı zamanda kültürünü de öğrendiğinden bu iki temel unsur bir araya gelerek kendisinde milli kimlik bilinci uyandırır. Bir toplumun temeli olan kültür, bireyin milli kimlik edinmesinde oldukça etkili olan: dil, din, tarih, gelenek, görenek vb. kavramları içerisinde barındırmaktadır. Bu kavramların somutlaşarak kalıcı hale gelmesi, hepsinin bir coğrafya üzerinde gerçekleşmesine bağlıdır. Burada milli kimlikle ilişkili olarak coğrafya, denizleri,

dağları, iklimleri, yeryüzü şekillerini öğreten bir bilim olmaktan çıkarak daha geniş anlamıyla bireyin yurdunu, vatani, kültürünü benimseten bir bilim haline gelmektedir (Arık, 1983). Nitekim Arık'a göre milli kimlik tasarımı kesin biçimde göze çarpmakta olan şey, milletin yaşadığı coğrafya ile ilişkilendirilmesidir. Arık (1983) "Coğrafyadan Vatana" adlı eserinde, milli kimliğin ortaya çıkmasında ön planda yer alan iki esasın birlikte yaşanılan vatan toprağına sıkı sıkıya bağlı olan millet ve ortak tarih anlayışı olduğunu ifade etmektedir.

Bireyin doğup büyüdüğü aile, sonradan katıldığı çevre ve devamında aldığı eğitim, kişiliğinin biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Kişi bu süreçte yeteneklerini keşfeder, kendini tanımaya başlar, ait olduğu toplumda ulusal/evrensel değerleri kazanır, ülkesindeki ve dünyadaki sorunlara dikkat eder, milletini ve devletini tanır (Erol, 2016; Çelik ve Yıldırım, 2021). Coğrafyayla ilgili bilgi ve becerileri aktif şekilde kullanabilmenin yolu, her geçen gün değişen dünyaya ayak uydurabilmekten geçer. İnsanlar bu sayede çevresini tanıma ve milli bilinç oluşturma konusunda kendine kolaylık sağlamış olur (Öztürk ve Alkış, 2009). Bu dersi oluşturan coğrafya konuları, ayrıca bireylere milli bir kimlik kazandırma konusunda da çok önemli rollere sahiptir. Kişinin yaşadığı yerin tarihi, kültürü, nüfusu, ekonomisi ve kaynakları hakkında kişiye sundukları ile kendisinde birtakım kimlik değerlerinin oluşmasına etkide bulunur. Bununla birlikte coğrafya bilgisi sayesinde kişi, kendini yaşadığı toprağı ve topluma ait hisseder (Şahin ve Tozkoparan, 2017). Birey geçmişini ve doğasını öğrendikçe milli duygularının farkına varır ve vatanına daha sıkı bağlanır (Güvenç, 1994).

Sosyal bilgiler dersi, içerdiği konular itibarıyla incelendiğinde 4. sınıftan başlayarak 7. sınıfa kadar coğrafya alanında öğrencilere önemli bilgiler kazandırmaktadır. Birey ve çevre etkileşimi sayesinde öğrencilerin coğrafi bilgisi ve bilinci artmaktadır. Coğrafyayla ilgili konu ve kazanımların öğrencilerde birtakım farkındalıklar oluşturduğu gerçeğı, sosyal bilgiler ve coğrafya etkileşimini daha önemli hale getirmektedir. Bunun yanı sıra coğrafya sayesinde Türkiye'nin doğal, beşerî ve iktisadi coğrafyası gibi konularla öğrenciler yaşadıkları yurdu ve toprakları daha yakından öğrenme fırsatına sahip olur. Bu konularda yeterli bilgilere sahip olan öğrencilerde milli bir kimlik oluşmaya başlar. Yaşadığı coğrafyanın farkına varan bireyler, her yönüyle ülkesini daha iyi tanır ve diğer ülkelerle farklı yönlerini karşılaştırır. Sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları da öğrencilerin ülke sevgisi kazanması, ülkedeki konulara duyarlı olma ve ülkesini daha iyi tanıma konusunda önemli bir araçtır (Akınoğlu, 2006).

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın amacına uygun olarak kullanılan araştırma modeline, çalışma grubuna (evren ve örneklem), veri toplama araçlarına, verilerin toplanması, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve coğrafya konularının milli kimlik bağlamında incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada veriler, nitel araştırma modeline uygun olarak doküman incelemesi tekniğiyle yapılmıştır. Araştırmanın amacı gereği ihtiyaç duyulan, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konularında, milli kimlikle ilgili bilgi sağlayan her türlü yazılı veya görsel içeriklerin analizi, doküman incelemesi deseninin tercihiinde etkili olmuştur. Buna ek olarak söz konusu yöntemin, araştırmanın amacına, problem ve alt problemlerin çözümüne en fazla katkı sağlayacak, araştırılan olguyla alakalı birçok detaylı bilgiye ulaşılabilecek olması gibi etkenler, doküman incelemesi deseninin tercihiinde rol oynayan diğer önemli faktörlerdendir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.2. Çalışma Grubu (Evren ve Örneklem)

Araştırmanın çalışma grubunu, MEB 2018- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) ve MEB - Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı kararı ile hazırlanıp 2022-2023 eğitim öğretim döneminde okutulan aşağıdaki ders kitapları oluşturmaktadır.

Tablo 1. 2022-2023 yılında okutulan Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Sınıf düzeyi	Yazar	Yıl	Kitap adı	Yayın yeri	Yayın adı
4. sınıf	Tüysüz, S.	2018	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Ankara	Tuna Yayıncılık
5. sınıf	Evirgen, Ö. F., Özkan, J. ve Öztürk, S.	2020	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Ankara	MEB Yayınları
6. sınıf	Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H. ve Yılmaz, M.	2020	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Ankara	MEB Yayınları
7. sınıf	Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., ve Kılıç, S.	2021	Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Ankara	MEB Yayınları

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verilerini halen yürürlükte olan 2018-Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2022–2023 eğitim öğretim yılında 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda okutulan ders kitapları oluşturmaktadır. Veriler, 2023 Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında elektronik ortamda toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında ulaşılan veriler betimsel analiz yöntemine tabi tutulmuştur. Betimsel analiz, toplanan verilerin daha önce belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmasına dayanan bir analiz yöntemidir. Bu tür analizde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Ortaya çıkarılan sonuçların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve geleceğe dönük tahminler yürütülmesi içerik analizinin genel boyutlarını kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.5. Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmamızda elde edilen verileri, birinci el kaynaklar olan MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nca hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitapları oluşturmaktadır. Öncelikle Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve coğrafya konularının milli kimlikle ilişkilendirilmesi durumuna yönelik tespit içerikli öğrenme alanları ve konu başlıkları belirlenmiş ve sonrasında bu kaynaklar detaylı bir şekilde incelenerek araştırmanın genel kurgusu ve içeriği oluşturulmuştur. Bu kapsamda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ardından 2020-2021 eğitim öğretim yılında okutulan 4. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları analiz edilmiştir. İç geçerlik konusunda ilk aşamada elde edilen veriler betimsel olarak doğrudan sunulmuştur. Veriler doğrudan alıntılar ve görsellerle desteklenmiş, daha sonra yorum ve açıklamalara yer verilmiştir. Bunlara ek olarak benzer konularda yapılan araştırma sonuçları da geçerlik anlamında karşılaştırılmıştır. Ders kitaplarının coğrafya ile ilgili olan öğrenme alanları aşağıda belirtilmiştir. Buna göre;

- 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kapsamında 3. öğrenme alanı: “Yaşadığımız Yer”; 5. öğrenme alanı: “Üretimden Tüketime” ve 7. öğrenme alanı: “Uzaktaki Arkadaşlarım”,

- 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kapsamında, 2. öğrenme alanı: “*Ülkem, Kültürüm ve Tarihim*”; 3. öğrenme alanı: “*Yaşadığımız Yer*”; 5. öğrenme alanı: “*Üretimden Tüketime*” ve 7. öğrenme alanı: “*Küresel Bağlantılar*”,
- 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kapsamında 3. öğrenme alanı: “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”; 5. öğrenme alanı: “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ve 7. öğrenme alanı: “*Küresel Bağlantılar*”,
- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı kapsamında 3. öğrenme alanı: “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”; 5. öğrenme alanı: “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ve 7. öğrenme alanı: “*Küresel Bağlantılar*” incelenmiştir.

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmamızın bu bölümünde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ders kitaplarındaki coğrafya konularının milli kimlik bağlamında incelenmesiyle elde edilen bulgular sunulmuştur. Çalışmaya ait bulgular belirlenen ekseninde açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

“Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan coğrafya içeriğine, milli kimlik bağlamında nasıl yer verilmektedir?” alt problemine yönelik bulgu ve yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

4.1.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Özel Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı özel amaçları incelendiğinde, coğrafya konuları bağlamında öğrencilere milli kimlikle ilişkilendirilebilecek maddeler şunlardır;

1. *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlık bilinci taşıyan bireyler olarak ait olduğu milleti ve ait olduğu vatani seven, kendi haklarını bilen ve bu hakları kullanan, toplumsal sorumlulukları yerine getiren ve milli değerlerine sahip çıkan bir vatandaş olarak yetiştirmeleri,*
4. *Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,*
5. *İçinde bulundukları çevreyi tanıyarak ve üzerinde yaşadıkları dünyanın coğrafi niteliklerini bilerek insan ile çevre arasındaki etkiyi izah etmeleri ve var oldukları yeri algılama yetisini geliştirmeleri,*
6. *Doğal çevre ve kaynakların sınırlı olduğunun farkına vararak, çevreye karşı duyarlı bir şekilde doğal kaynakları korumaya ve sürdürülebilir bir çevre bilincine sahip olmaları,*
8. *Milletler arasındaki ekonomik ilişkilerde ekonomi kavramının yeri ve önemini bilerek ekonominin ana unsurlarını, ekonomik kalkınmanın gücünü ve önemini anlayabilmeleri,*
17. *Yaşadığı ülkeyi ve dünyayı ilgilendiren konular hakkında duyarlılık göstermeleri amaçlanmaktadır (MEB, 2018).*

4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Temel Beceriler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı “*Beceriler*” başlıklı bölümüne bakıldığında Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi ile uyumlu olarak öğrencilere birtakım becerilerin kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Programda yer alan toplam 27 temel beceri içerisinde coğrafya ve milli kimlik ile alâkalı aşağıdaki numaralı şekilde verilen becerilerin ön plana çıktığı söylenebilir:

2. Çevre okuryazarlığı: Yaşadığı çevreye karşı bir bilinç geliştirmek ve doğa ile ilgili farkındalığı artırmak, doğal dengenin korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla coğrafya konu içeriklerinde öğrencilere kazandırılması gereken önemli bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır (Karatekin ve Yılmaz, 2019). Çevre okuryazarlığı becerisi yüksek olan öğrencilerin her yönden çevresine karşı olumlu bakış açıları geliştireceği düşünüldüğünde, milli kimlik paralelinde bir beceri olduğunu ifade etmek mümkün hale gelmektedir.

3. Değişim ve sürekliliği algılama: Zaman içerisinde gelişen olgu ve olaylarla ilgili benzer ve farklı yönleri ortaya çıkarma, bunları tarif edebilme ve yorumlama olarak karşımıza çıkan bu beceri, öğrencilerin yaşadıkları bölgelerin zamanla nasıl değişime uğradığını veya sürekli hale geldiğini kavramaya çalışmasını sağlamaktadır (Türker, 2019). Öğrencilerin geçmiş-bugün-gelecek bağlantısının sağlanması; müze, tarihi alan veya arkeolojik kazı alanlarından faydalanarak ülkesini daha iyi tanıma gayreti içerisinde olması, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ile milli kimlik arasında bir bağlantıyı ortaya çıkardığı söylenebilir.

10. Harita okuryazarlığı: Haritalardaki çeşitli renklerin, sembollerin, işaretlerin yorumlanması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesidir. Sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde temel beceriler olarak sıklıkla harita okuryazarlığından faydalanılmaktadır. Hayatın birçok alanında kullanılabilen haritalar, ancak iyi bir çözümleme ile anlaşılabilir. Harita okuryazarlığı becerisi yüksek olan öğrenciler, yaşadıkları toprakları daha iyi tanımlamaktadır (Sönmez, 2019). Yaşadıkları toprakları daha iyi tanıyan öğrencilerin de coğrafya ve milli kimlik olgusunun güçlü olacağı düşünülmektedir.

17. Konum analizi: Konum analizi öğrencilerin yaşadıkları çevreyi ve ülkeyi daha iyi tanımasına olanak sağlayan bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde konum bilme, konumunu tarif edebilme önemlidir. Bu beceri

ile öğrenciler yaşadıkları ülkenin, bölgenin veya herhangi bir yerin konumunu kolayca tarif edebilme becerisi kazandıklarından doğrudan coğrafya ve milli kimlik doğrultusunda incelenebilecek bir beceridir (Çepni, 2019).

19. Mekânı algılama: Sosyal bilgiler dersinin öğrencileri hayata hazırlamaya çalışan yönü düşünüldüğünde, mekânı algılama becerisi bu dersteki en önemli becerilerden biri olarak ön plâna çıkacaktır. Zira öğrencilerin sosyal, ekonomik, kültürel vb. birçok boyutta yaşadığı mekânı yakından uzağa doğru tanınması beklenmektedir. Bu sayede öğrenciler çevresindeki doğal ve beşeri etmenleri tanıyarak onlarla yakından ilişki kurabilecektir. Bu beceri aynı zamanda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Özel Amaçları içinde yer alan 5. madde “*İçinde bulundukları çevreyi tanıyarak ve üzerinde yaşadıkları dünyanın coğrafi niteliklerini bilerek insan ile çevre arasındaki etkiyi izah etmeleri ve var oldukları yeri algılama yetisini geliştirmeleri*” ile yakından ilişkilidir (Ablak, 2019). Bu çerçeveden bakıldığında mekânı algılama becerisi, kişinin yaşadığı yerin, dünyasının ve ülkesinin neresinde olduğu dolayısıyla kendisinde bir sahiplenme ve aidiyet duygusuna sebep olabileceği düşünüldüğünden coğrafya ve milli kimlik ekseninde değerlendirilebilecek becerilerden biri olarak kabul edilebilir.

21. Politik okuryazarlık: Siyasi bilgilere sahip olma anlamına gelen bu beceri ile sosyal bilgiler 7. öğrenme alanı olan “*Küresel Bağlantılar*” ile yakından ilişkilidir. Öyle ki bu öğrenme alanında küresel çapta Türkiye’nin üstlendiği roller, jeopolitik önemi ve komşularıyla ilişkileri ele alınmaktadır. Ülkesinin dünya siyaseti, ticareti vb. ilişkiler bağlamındaki rolünü, gücünü gören öğrencinin ülkesine karşı bağlılık, sorumluluk ve sevgisinin artabileceği düşünüldüğünden bu çerçevede değerlendirildiğinde politik okuryazarlık, coğrafya ve milli kimlikle ilgili olan bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır (Kuş, 2019).

24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama: Coğrafya ile yakından ilgili olan tablo, grafik ve diyagramlar çizme ve yorumlama, özellikle “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında kullanılan bir beceridir. Bu beceri ile öğrencilerin çeşitli çizimler yardımıyla yorum becerilerini geliştirmesi ve farklı açılardan karşılaştırma yapmaları beklenmektedir (Namal, 2019). Buna ek olarak ülkesinin çeşitli özelliklerini tanıyabilecek ve tanıtabilecek çizimler ve yorumlamalar yapabilmesinin (örneğin 5. sınıf iklim ve hava durumu grafikleri çizme, 7. sınıf Türkiye’nin demografik özelliklerini tahlil edebilme vb.), öğrencinin ülkesini daha iyi tanıyarak coğrafi açıdan kimlik geliştirmesine yardımcı olabilecek bir beceri olduğu düşünülmektedir.

4.1.3. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Değerler Eğitimi

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı “Değerler Eğitimi” başlıklı bölüm incelendiğinde programda 18 temel değer içerisinde adalet, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, eşitlik, özgürlük, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf, vatanseverlik ve yardımlaşma değerlerinin olduğu tespit edilmiştir (MEB, 2018). Bu değerler içerisinde dayanışma, duyarlılık, tasarruf, vatanseverlik ve yardımlaşma değerlerinin öğrencilere coğrafya ve milli kimlikle ilişkili olarak kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Dayanışma ve yardımlaşma değerleri birlikte incelendiğinde iyi günde ve kötü günde Türkiye’nin ve Türk milletinin ulusal ve uluslararası anlamda maddi ve manevi açıdan dünyanın önde gelen ülkesi olduğuna dair kitap içeriklerinin olması, ikisinin de milli kimlikle bağlantılı değerler olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır denilebilir. Duyarlılık değeri analiz edildiğinde milli ve dini bayramlar, yerel kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli günler ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel ve coğrafi bilinçlerinin geliştirilmesi milli kimliğin öğrencilere aktarımıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Tasarruf değeri incelendiğinde öğrencilerin ülkesinin öz kaynaklarını doğru ve yerinde kullanabilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Örneğin “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanında öğrencilerin ülke ekonomisinde kaynakların sınırlı olduğunu kavramaları, mevcut kaynakları koruma gerekliliğinin önemine inanmaları ve bilinçli tüketici olmaları hedeflenmiştir (MEB, 2018). Bu hususlar değerlendirildiğinde coğrafyanın milli kimliği geliştiren yönüne vurgu yapıldığı söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yukarıdaki maddelerde ifade edilen özel amaçlarının, becerilerin ve değerlerin, öğrencilerde milli kimliğin oluşturulmasına yönelik olarak hazırlandığı görülmüştür. Programın özel amaçları, becerileri ile milli değerlerin bireylere kazandırılması, bireylerin erdemli insanlar olarak yetişmeleri, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olarak hak ve sorumluluklarının farkında olmaları, insan ve çevre etkileşimi ile ekonomik ilişkilerin uluslararası etkilerini fark etmeleri sağlanarak milli bilincin oluşturulması amaçlanmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bu doğrultuda yedi öğrenme alanı belirlenmiş ve her bir öğrenme alanıyla alakalı öğrencilerden çeşitli şekillerde dönütler beklenmiştir. Öğrenme alanları bu doğrultuda kapsayıcı bir şekilde planlanmıştır. Bu alanlar içerisinde coğrafya ile ilişkilendirilebilecek olanlar aşağıda verilmiştir.

3. öğrenme alanı olan “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında coğrafya konuları içerisinde öğrencilere kazandırılması hedeflenen Türkiye’nin konumu, coğrafi, beşeri özellikleri ve çevre sorunları ile ilgili konularda, milli kimlik unsurlarından ortak vatanın özelliklerinin kazandırılması amaçlanmıştır. Türkiye’nin mutlak ve göreceli konumunun dünya üzerinde önemli olduğunun vurgulanması, çeşitli haritalar yardımıyla ülkesinin beşerî ve coğrafi özelliklerinin kavratılmaya çalışılması gibi konularla öğrencilerde farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu durum öğrencilerin yaşadıkları ülkeye karşı olumlu duygular beslemelerine zemin hazırladığından dolayı bu öğrenme alanı, milli kimlik kazandırılmasına doğrudan etki etmektedir (Gelişli, 2018).

5. öğrenme alanı olan “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanında coğrafya konuları içerisinde milli kimlik öğeleri arasında, toplumdaki bireylere, ülkemizin hedeflerini ön plana çıkararak Türkiye ekonomisinin farklı özelliklerini öğrencilere kazandırmayı amaçlamıştır. Nitekim öğrencilerin içinde yaşadıkları ve etkileşimde bulundukları çevreyi yakından tanımaları, çok farklı ekonomik faaliyetlerin bir arada yapılabildiği bir ülkede yaşadıklarının farkına varmaları, onların vatanına yönelik olumlu duygular kazanmalarına yardımcı olacaktır. Bu anlamda değerlendirildiğinde bu öğrenme alanının, milli kimlik özelliklerinin edinilmesi sürecinde öğrencilere katkı sağlayacak bir öğrenme alanı olarak belirlenmiş olduğu söylenebilir (Gelişli, 2018).

7. öğrenme alanı olan “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında coğrafya öğrenme alanı öğrencilerin, küreselleşen dünyada sosyal, iktisadi, siyasi, kültürel ve çevre bilimi ile ilgili konularda bilgilenmelerini ve yaşadığı dünyada sorunların çözümünde etkin ve sorumluluk sahibi bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır. Program coğrafi açıdan küreselleşmeyi ve bu küreselleşen dünyada Türkiye’nin yeri, iktisadi faaliyetleri ile farklı kültürlerin değişik açılardan karşılaştırılması yer almıştır (Kaçar ve Bulut, 2020). Bu üniteye tüm kazanımlar, Türk milli kimliğinin kültürel ve iktisadi boyutları ile ilgilidir. Ayrıca bu üniteye müsamaha, farklılıklara saygı gibi milli değerlerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmıştır.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

“Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya içeriğine, milli kimlik bağlamında nasıl yer verilmektedir?” alt problemine yönelik bulgu ve yorumlara aşağıda yer verilmiştir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları sınıf düzeylerine göre farklılık gözlenmektedir. Bu farklılıklar konuların dağılışı ve içeriğinin detayı ile ilgilidir. Ders kitaplarındaki coğrafya konularının daha somut daha sade bir biçimde fakat görsellerle zenginleştirilerek verilmesi, hedeflenen kazanımların edinilmesinde kolaylık sağlamaktadır (Akınoğlu, 2006). Konumuzla ilgili olarak aşağıda yer alan Tablo 2’de tüm sınıf seviyelerinde yer alan coğrafya konuları bir arada verilmiştir.

Tablo 2. 4. 5. 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Coğrafya Konuları

4. SINIF	<u>3. Öğrenme Alanı: Yaşadığımız Yer:</u>
	• Yönlerimiz (Konum ve yer yön bilgisi) • Çevremizde Neler Var (Doğal ve tarihi varlıklarımız), • Hava Durumu (Temel iklime giriş ve hava olayları) • Yaşadığım Yer (Harita ve çeşitleri) • Doğal Afetlere Hazır Olalım (Afetler, sebepleri ve alınabilecek önlemler)
	<u>5. Öğrenme Alanı: Üretimden Tüketime:</u>
	• İsteklerimiz, İhtiyaçlarımız (Önceliklerimiz ve bütçemiz) • Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler (Temel ekonomik faaliyetler, üretim, dağıtım ve tüketim)
5. SINIF	<u>7. Öğrenme Alanı: Uzaktaki Arkadaşlarım:</u>
	• Ülkeleri Tanıyalım (Dünyadaki bazı ülkelerin özellikleri) • Türk Cumhuriyetleri (Türkiye ve Türk cumhuriyetleri ilişkileri, dünyadaki ortak kutlamalar)
	<u>2. Öğrenme Alanı: Ülkem, Kültürüm ve Tarihim:</u>
	• Güzel Ülkem (Tarihi ve doğal güzelliklerimiz, Kültürel özelliklerimiz)
5. SINIF	<u>3. Öğrenme Alanı: Yaşadığımız Yer:</u>
	• Haritayı Tanıyorum (Bölgemizin yüzey şekilleri) • İklim ve Yaşamım (Ülkemizde görülen iklimler, iklimin insan faaliyetlerine ve ekonomiye etkisi) • Nerede Yaşanır (Nüfus ve yerleşim ilişkisi) • Afetler ve Çevre Sorunları (Doğal afetler ve yaşamımıza etkileri).
	<u>5. Öğrenme Alanı: Üretimden Tüketime:</u>
	• Yaşadığım Yerdeki Ekonomik Faaliyetler (Bölgelere göre üretim ve ekonomik faaliyetler) • Ekonomi ve Yaşamım (Ekonomide insan etkisi)
5. SINIF	<u>7. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar:</u>
	• Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı (İthalat ve ihracatımız) • Ticaret ve Teknoloji (Ülkeler arası teknolojik ticaret) • Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor (Kültürlerarası ilişkiler) • İnsanlığın Ortak Mirası (Dünya miras öğeleri)

6. SINIF	<u>3. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler:</u> • Dünyanın Neresindeyiz (Türkiye'nin konumu, harita ve ölçek) • Ülkemizin Coğrafi Özellikleri (Yeryüzü şekilleri, Türkiye'nin iklim özellikleri) • Ülkemizin Beşeri Coğrafyası (Türkiye'de ekonomik faaliyetler) • Farklı İklimler Farklı Yaşamlar (Dünyada görülen iklimler) <u>5. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim:</u> • Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetler (Tarım, Hayvancılık, Ticaret, Turizm, Ormancılık vb. ekonomik faaliyetler) • Kaynaklarımızı Doğru Kullanıyoruz (Doğal kaynaklar ve kullanımı) • Ülkemizin kaynakları (yenilenebilen, yenilenemeyen enerji kaynakları) • Vergilerimiz Kazançlarımızdır (Vergi vermenin gereği ve önemi) • Nitelikli İnsan Gücü ve Gelişen Ekonomi (Nitelikli insanın özellikleri) • Mesleğimi Bilinçli Şekilde Seçiyorum (Nitelikli meslek seçimi) <u>7. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar:</u> • Dış Alım, Dış Satım (Ülkelerarası ticaret) • Türkiye Beklenildi (Komşularımız ve ticari ilişkilerimiz)
	<u>3. Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler:</u> • Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi (Yaşadığımız yerler ve özellikleri) • Türkiye Nüfusunun Özellikleri (Nüfusumuzun özellikleri) • Göç ve Sonuçları (Ülkemizdeki göç ve nedenleri) <u>5. Öğrenme Alanı: Üretim, Dağıtım ve Tüketim:</u> • Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak (Toprağın tarihsel önemi) • Üretim Yolculuğu (Üretim aşamaları) <u>7. Öğrenme Alanı: Küresel Bağlantılar:</u> • Gelişen Türkiye (Türkiye'nin uluslararası alandaki çalışmaları ve üye olduğu kuruluşlar)

Tablo 2'ye baktığımızda sosyal bilgiler dersindeki yedi öğrenme alanından üçünün coğrafya konularıyla ilgili olduğu söylenebilir. Bunlardan: ***“İnsanlar, Yerler ve Çevreler”*** öğrenme alanının tamamı doğrudan doğruya coğrafya ve çevre eğitimiyle ilgiliyken; 5. öğrenme alanı ***“Üretim, Dağıtım ve Tüketim”*** coğrafya ve ekonomi; 7. öğrenme alanı olan ***“Küresel Bağlantılar”*** ise coğrafya, vatandaşlık, tarih ve siyaset ile ilgili olduğundan kısmen coğrafya konularını içine almaktadır. Ayrıca bunlara ek olarak 5. sınıf sosyal bilgiler dersi ikinci öğrenme alanındaki ***“Ülkem, Kültürüm ve Tarihim”*** de kısmen coğrafya konularını içermektedir (Kaçar ve Bulut, 2020).

Bu hususta, ikinci alt problem ile ilgili değerlendirmemizde sosyal bilgiler dersi öğrenme alanlarında doğrudan ve dolaylı olarak coğrafya ve milli kimlikle ilişkili oluşturulan konu ve kazanımlara bakılması gerekmektedir. Öncelikle 4. sınıf olmak üzere sırasıyla diğer sınıf düzeylerinde yer alan kazanım, konu ve ders saatlerine ilişkin tablolar

aşağıda sunulmuştur.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. sınıf ders kitaplarında coğrafya ve milli kimlikle bağlantılı olan kazanım, konu ve ders saatleri şu şekildedir:

Tablo 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Kazanım, Konu ve Ders Saatleri

Yaşadığımız Yer Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
4.3.1	Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	Yönlerimiz	18
4.3.2	Günlük yaşamında kullandığı mekânların krokisini çizer.	Yer tarifi yapalım	
4.3.3	Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.	Çevremizde neler var	
4.3.4	Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.	Hava durumu	
4.3.5	Yaşadığı yer ve çevresindeki yer şekilleri ve nüfus özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	Yaşadığım yer	
4.3.6	Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Doğal afetlere hazır olalım	
Üretimden Tüketime Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
4.5.1	İstek ve ihtiyaçlarını ayırt ederek ikisi arasında bilinçli seçimler yapar.	İsteklerimiz, İhtiyaçlarımız	6
4.5.2	Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıır.	Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler	

Uzaktaki Arkadaşlarım Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
4.7.1	Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.	Ülkeleri Tanıyalım	12
4.7.2	Türkiye'nin komşuları ve diğer Türk Cumhuriyetleri ile olan ilişkilerini kavrar.	Türk Cumhuriyetleri	
4.7.3	Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.	Farklı Kültürler	
4.7.4	Farklı kültürlerle saygı gösterir.	Dünya Farklılıklarıyla Güzel	

Kaynak: (MEB, 2018).

Yukarıdaki Tablo 3 incelendiğinde 4. sınıf sosyal bilgiler dersi “Yaşadığımız Yer”, “Üretimden Tüketime” ve “Uzaktaki Arkadaşlarım” öğrenme alanlarında konum ve yön tarifi, harita, doğal ve beşerî unsurlar, hava olayları, yeryüzü şekilleri ve nüfus özellikleri, doğal afetler, istek ve ihtiyaçlar, ekonomik faaliyetler, Türk Cumhuriyetleri, farklı kültürler ve farklılıklara saygı konularının yer aldığı ve bu konulara 36 ders saatinin ayrıldığı görülmektedir. İlgili konular ders kitabında analiz edildiğinde, bu konuların milli kimlikle ilişkilendirilebilecek nitelikte örneklerle sahip olduğu belirlenmiştir.

4. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde “Yaşadığımız Yer” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- “Çevremizde Neler Var?” konusunda, ülkemiz tarihi ve doğal güzellikleriyle ilgili olarak resimler verilmiş ve öğrencilerin bu resimleri yorumlamaları istenmektedir. Öğrencilerin ülkemizin varlıklarıyla ilgili yapacağı bu yorumlar milli kimliğin coğrafya ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir (Tüysüz, 2018, s. 70).
- “Hava Durumu” konu başlığında, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü’nün Türk hava sahasında uçan yerli ve yabancı uçaklara bilgi desteği vermek ile yaşanabilecek doğal afetlere karşı halkı bilgilendirmek ile ilgili haber içeriğinde milli kimliği yansıtan öğeler göze çarpmaktadır (Tüysüz, 2018, s. 76).
- “Yaşadığım Yer” konu içeriğinde, coğrafya atlasından faydalanılarak Türkiye siyasi haritası üzerinde öğrencilerden yaşadıkları bölgeleri, şehirleri, ilçeleri bulmaları, Türkiye fiziki haritasında ise ülkemizin dağ, plato, ova, deniz, göl, akarsu gibi yeryüzü şekillerini

çeşitli renkleri kullanarak ifade etmeleri istenmektedir. Öğrencilerin vatanına karşı beslediği duyguları ön plana çıkarmaya çalışan bu bölümlerde milli ve kimlik coğrafya ilişkisini yansıtan önemli örnekler yer almaktadır (Tüysüz, 2018, s. 77).

- *Yine “Yaşadığım Yer”* konu içeriğinde 79. sayfada “*Çarşamba’yı Sel Aldı*” türküsüne, 80. sayfada “*Oltu Destanı*’na ve 81. sayfada da “*Süphan Dağı Efsanesi*”ne yer verildiği görülmüş; söz konusu sayfalardaki örneklerle edebi ürünlerimiz vasıtasıyla öğrencilerde milli kimlik algısının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Zira Türk milli kültür öğelerine yer verilmesi öğrencilerin milli kimlik bilincinin ve farkındalığının artırılmasına katkı sağladığı düşünülmektedir (Tüysüz, 2018, s. 79-81).
- “*Doğal Afetlere Hazır Olalım*” konusunda, çeşitli resimler aracılığıyla ülkemizin farklı bölgelerinde meydana gelebilecek sel, heyelan, erozyon, orman yangını, çığ ve deprem gibi doğal afetlerden bahsedilmektedir. Doğal afetlerin oluşum nedenleri ve sonuçları ile doğal afetlere karşı alınabilecek tedbirler öğrencilerin anlatımıyla verilmiştir. Öğrencilerin ülkelerini daha iyi tanımaları ve meydana gelebilecek afetler karşısında yapmaları gerekenlerin, kendi anlatımlarıyla aktarılması onların, yaşadıkları ülkeye karşı sorumluluklarını gösterdiğinden milli kimlikle ilgili olduğu söylenebilir (Tüysüz, 2018, s. 83-85).

4. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan, “**Üretimden Tüketime**” öğrenme alanındaki milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- *Öğrenme alanının ilk konusu olan “İsteklerimiz, İhtiyaçlarımız”* bölümünde insanların temel ihtiyaçlarından ve bu ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan yiyecek, içecek ve araç gereçlerden bahsedilmesi, 123. sayfada “*Musul’a İlk İnsani Yardım Türk Kızılay’ından*” internet haberi ile de Türk Kızılay’ının Irak’ın Musul şehrine yaptığı insani yardımlardan bahsetmesi, öğrencilerin milli kimlikleriyle gurur duymalarını sağlamaya yöneliktir.

Şekil 3. Türk Kızılay'ı ile ilgili internet haberi

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, 2018, s. 123).

- “Ailemde ve Çevremde Ekonomik Faaliyetler” konusunda 127. sayfadan 130. sayfaya kadar olan bölümlerde Türkiye’deki ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğinden bahsedilmekte, Zonguldak’ta madencilik, Ordu’da tarım, Antalya’da turizm, İzmit’te sanayi gibi ülkemiz ekonomisinde önemli yer tutan faaliyetler, öğrencilerin gözünden anlatılmıştır. Ülkemizdeki farklı ekonomik faaliyetlerin coğrafi özelliklerle ilişkilendirilmesi, öğrencilerde milli kimliği geliştirme amacı güttüğü söylenebilir (Tüysüz, 2018, s. 126-130).
- “Bilinçli Tüketici Olalım” konusu ile ilgili “Bunları biliyor musunuz?” başlıklı haberde üretilen ürünlerin standartlarını belirlemek amacıyla kurulan Türk Standartları Enstitüsü’ne atıf yapılmasının milli kimliği geliştirmeye yönelik olduğu düşünülmektedir (Tüysüz, 2018, s. 134).

4. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde “*Uzaktaki Arkadaşlarım*” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- “*Ülkeleri Tanıyalım*”, “*Komşularımız*” ve “*Türk Cumhuriyetleri*” konularında, ülkemiz ve diğer ülkelerle olan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yapılan iş birliğinden, Türkiye’nin uluslararası alanlarda üstlendiği önemli rollerden bahseden

örneklere rastlanmıştır. Nüfusunun bir bölümü Türklerden oluşan Bulgaristan ile Türkiye arasında tarihi ve kültürel anlamda güçlü bir bağ bulunduğu ifade edilen cümleler ile Osmanlı Dönemi'nden kalma camiler, hamamlar, köprüler ve benzeri eserlerin Türk kültür ve mimarisinin izlerini taşıması hakkındaki bilgiler bu konulara güzel bir örnek teşkil etmektedir. Bununla beraber komşu ülkelerimizden biri olan Yunanistan hakkında verilen bilgiler incelendiğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu şehir olan Selanik'ten bahsedilmesi, Batı Trakya topraklarının yaklaşık beş asır boyunca Osmanlı Devleti tarafından yönetildiği ve günümüzde 150 bin civarında Müslüman ve Türk nüfusu barındıran topraklar olduğu hakkında bilgilere ulaşılmıştır. Bunlara ek olarak İran hakkındaki bilgiler incelendiğinde İran doğal gazını Avrupa'ya taşıyacak boru hatlarının ülkemizden geçtiğine dair bilgiler ile tarihteki önemli Türk devletlerinden Büyük Selçuklu Devleti'nin bugünkü İran topraklarında kurulduğundan ve şu ana dek önemli mimari ve kültürel izler bırakan eserlerinden bahsedilmiştir. Buradaki örnekler öğrencilerin, Türk milli kimliğinin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki etkisini kavraması bakımından oldukça önemli olduğu iddia edilebilir (Tüysüz, 2018, s. 177-181).

- Bununla birlikte ülkemizin Türk dili konuşan ülkeler arasındaki işbirliğini geliştirmek ve birçok alanda ortak hareket edilmesini sağlamak amacıyla 1992 yılında Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı'nın (TİKA) kurulmasına öncülük etmesinden bahsedilen bölüm ile 2010 yılında yurtdışında yaşayan soydaşlarımıza ve uluslararası öğrencilere yardımcı olmak amacıyla kurulan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na yer verilmesi de ülkemizin bilhassa Türk dünyası üzerindeki yeri ve önemine dikkat çeken hususlardan olduğundan milli kimlikle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir (Tüysüz, 2018, s. 183).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 5. sınıf ders kitaplarında coğrafya ve milli kimlikle bağlantılı olan kazanım, konu ve ders saatleri şu şekildedir:

Tablo 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri

Ülkem, Kültürüm ve Tarihim Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
5.2.2	Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.	Güzel Ülkem	3

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri

Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
5.3.1	Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar.	Haritayı Tanıyorum	
5.3.2	Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.	İklim ve Yaşamım	
5.3.3	Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.	Nerede Yaşanır?	15
5.3.4	Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	Afetler ve Çevre Sorunları	
5.3.5	Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri	

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri

Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
5.5.1	Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.	Yaşadığım Yerdeki Ekonomik Faaliyetler	
5.5.2	Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır.	Çevremdeki Meslekler	9
5.5.5	İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.	Ekonomi İçin Yeni Fikirler	

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri

Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
5.7.1	Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır.	Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı	
5.7.2	Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.	Ticaret ve Teknoloji	12
5.7.3	Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.	Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor	
5.7.4	Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	İnsanlığın Ortak Mirası	

Kaynak: (MEB, 2018).

Tablo 4 incelendiğinde 5. sınıf sosyal bilgiler dersi, “Ülkem, Tarihim ve Kültürüm”, “İnsanlar Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında, coğrafya ile ilgili 13 konu ve kazanım ile bu kazanımlara ayrılan 39

ders saatinin olduğu tespit edilmiştir (Evirgen, Özkan, ve Öztürk, 2020). Bu kazanımlar içerisinde yer alan doğal ve tarihi varlıklarımız, yer şekillerimiz, harita bilgisi, iklim ve hava durumu, iklimin insan faaliyetlerine etkisi, nüfus ve yerleşme, doğal ortam ve doğal afetler, ekonomik faaliyetler, ekonomik ilişkiler, turizm ve uluslararası ilişkiler konularında coğrafya ve milli kimlik kavramı ile ilişkilendirilebilecek nitelikte örneklerin olduğu tespit edilmiştir.

5. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan, **“Ülkem, Kültürüm ve Tarihim”** öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- 2. öğrenme alanında bulunan **“Güzel Ülkem”** konusunda, ülkemizin doğal varlıklarla bezenmiş, nadide ülkelerden birisi olduğu vurgulanmış ve durum çeşitli görsellerle zenginleştirilmiştir. Ülkemizde deniz, göl, mağara, dağ, şelale, nehir, orman gibi çok farklı doğal güzelliklerin bulunduğundan ve bu güzelliklerin, öğrenciler tarafından korunup gelecek nesillere aktarılmasının önemi ve gerekliliğinden bahsedilmiştir (Evirgen, vd., 2020, s. 45-49). Bu durum coğrafya milli kimlik ilişkisi açısından önemli görülmektedir.

5. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan, **“İnsanlar, Yerler ve Çevreler”** öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- **“Haritayı Tanıyorum”** konusunda öğrencilerin, Türkiye fiziki haritasını kullanarak yaşadığı yer ve çevresindeki yeryüzü şekillerini analiz etmeleri istenmekte ve bu sayede ülkenin dağlarını, ovalarını, platolarını, göllerini, nehirlerini, ada ve yarımadalarını, körfezlerini ve burunlarını tanımalarına yönelik görsellere yer verilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 68-69). Öğrencilerin, kendi ülkesinin yeryüzü şekillerini tanımaları amaçlanarak, bu şekilde yaşanan coğrafyanın bir vatana dönüşmesi sürecine bilişsel ve duyuşsal katkı sağlanması amaçlandığı dolayısıyla da söz konusu içeriğin doğrudan milli kimlikle ilişkili olduğu söylenebilir.
- **“İklim ve Yaşamım”** konusunda, ülkemizin farklı iklim tiplerine sahip olduğu, aynı anda farklı bölgelerde farklı iklim ve hava koşullarının yaşandığını gösteren görsel ve ifadelere yer verilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 71). Bu içerik, öğrencilerin yaşadıkları ülkeyi daha yakından tanımasına olanak sağladığından yukarıdaki şekilde coğrafya-kimlik ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir.
- **“Nerede Yaşanır?”** konusunda, farklı bölgelerde yaşayan öğrencilerin anlatımıyla nüfus ve coğrafi özelliklerin karşılaştırmalı olarak verilmekte, insanların yaşadıkları yerin

seçiminde iklimin, yeryüzü şekillerinin ve ekonomik faaliyetlerin etkili olduğu örneklerle sunulmaktadır (Evirgen, vd., 2020, s. 76-78). Bu içerik, öğrencilerin yaşadıkları ülkeyi daha yakından tanımasına olanak sağladığından yukarıdaki şekilde coğrafya-kimlik ilişkisi bağlamında değerlendirilebilir.

- “*Afetler ve Çevre Sorunları*” ile “*Afetlerin Toplum Hayatına Etkileri*” konularında, ülkemizde yaşanan insan ve doğa kaynaklı sel, çığ, heyelan, erozyon, deprem ve orman yangını gibi afetlerden örnekler verilmektedir. Özellikle doğa kaynaklı afetlerden sonra toplumda derin yaralar açıldığından bahsedilmekte, yaraların dayanışma ruhuyla, birlik ve beraberlik içerisinde sarıldığı ifade edilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 81-89). Bu örneklerin öğrencilerde milli kimlik özelliklerinin artmasını sağladığı söylenebilir.
5. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;
- “*Yaşadığım Yerde Ekonomik Faaliyetler*” konusunda öğrencilerin, yaşadığı bölgelerde yapılan tarım, hayvancılık, sanayi, turizm, ticaret, madencilik gibi ekonomik faaliyetlerin yaşanan coğrafya ile ilgili olduğu ve coğrafi özelliklerin insanların uğraştığı ekonomik faaliyetleri doğrudan etkilediği ifade edilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 120-123). Bu durumun öğrencilerin coğrafya ile milli kimlik unsurları arasında bağlantı kurmasını sağladığı düşünülebilir.
 - “*Çevremdeki Meslekler*” konusunda öğrencilerin, ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslek dallarını tanımlarına yönelik örneklerle yer verilmektedir. Yaşadığı yerlerde ekonomik faaliyetlere göre şekillenen mesleklerin coğrafya ile milli kimlik arasında kısmen bağlantılı olduğu söylenebilir.
 - “*Ekonomi İçin Yeni Fikirler*” konusu içeriğinde Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk uçak fabrikasını kuran Nuri Demirağ’dan, Türk mucit Mehmet Türker’in engelliler için icat ettiği cihazdan, Avrupa Ürün Tasarım ödülleri yarışmasında Türk tasarım ekibinin üç madalya ile ülkemizi gururlandırdığından bahsedilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 137-141). Burada öğrencilerin, mensubu oldukları Türk milleti ile gurur duymasını sağlayan örneklerle yer verildiğinden milli kimlik duygusunu güçlendirici doğrudan bir ilişkiden bahsedilebilir.

5. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- “*Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı*” konusunda öğrencilerin, yaşadıkları bölgedeki ekonomik faaliyetlerin uluslararası ilişkilere katkısını, farklı şehirlerde üretilerek birçok

ülkeye ihraç edilen ürünler olduğunu fark etmelerini sağlamak amacıyla örneklerle yer verildiği görülmektedir. Bu konuda Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı Kızılcabölük beldesinde 650 yıldır geleneksel yöntemlerle üretilen peştemalin, ABD, İtalya, Fransa, Almanya gibi ülkelere ihraç edildiği gazete haberi aktarılmaktadır. Yine bunu destekleyen şekilde Isparta'da üretilen güllerin birçok farklı alanda kullanıldığından ve ihracatının Türkiye ekonomisine büyük katkı sağladığından bahsedilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 172-175). Bu örnekler coğrafyanın milli kimlik bağlamında değerlendirilebileceğine işaret eden örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

- “*Ticaret ve Teknoloji*” konusunda Türkiye'nin, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle beraber dünya ihracat pazarında daha hızlı ve güvenli bir konuma yükseldiğinden bahsedilen haberler yer almaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin Çin ile Avrupa'yı birbirine bağlayacak olan Demir İpek Yolu Projesi'nin kilit ülkelerinden biri olduğuna ve tüm bunlarla ilişkili olarak da Türk Hava Yolları'nın dünyada sivil hava ve yük taşımacılığının en önemli aktörlerinden olduğuna dair genel ağ haberleri yer almaktadır (Evirgen, vd., 2020, s. 176-178). Tüm bu gelişmelerin öğrencilerin, Türk milli kimliğinden gurur duymaları için önemli etkenler olduğu açıktır.

Şekil 4. Demir İpek Yolu Projesi Genel Ağ Haberi

Demir İpek Yolu Projesi Hız Kazanıyor

Çin ile Avrupa ülkelerini hizmete açılan demiryolu ile birbirine bağlayan çağdaş ‘Demir İpek Yolu’ projesi hız kazanıyor. Çin, Belarus, Almanya, Kazakistan, Moğolistan, Polonya ve Rusya, Çin-Avrupa demiryolu hattının geliştirilmesi için bir anlaşma imzaladı.

Türkiye de proje bağlamında Bakü-Tiflis-Kars demiryolu hattını inşa çalışmalarını sürdürüyor. Ulaştırma ve Altyapı Bakanı, geçen ocak ayında yaptığı açıklamada, Çin'den Avrupa'ya yapılacak nakliyenin Türkiye üzerinden yapılmasının süre ve maliyet açısından daha avantajlı olduğunu dile getirmişti. Bakan, “Çin'den bir yükü İngiltere'ye, Almanya'ya, Fransa'ya göndermek yaklaşık 45-62 gün sürüyor. Çağdaş İpek Yolu'nun Türkiye ayağı sayesinde bu süre 12-15 güne düşecek. Yaklaşık dörtte biri kadar bir zamanda yük istenilen adrese ulaştırılmış olacak.” demişti.

Genel Ağ haberi, 26 Nisan 2017 (Düzenlenmiştir.)

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı, 2020, s. 178).

- “*Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor*” konusu ile farklı kültürlerden insanların turist olarak gelerek ülkemizin doğal ve kültürel zenginliklerini tanıdıklarından, böylelikle

Türklerden ve Türkiye’den olumlu anlamda etkilendikleri hatta birçok yabancıların Türkiye’ye yerleştiklerinden bahsedilmektedir (Evirgen, vd., 2020, s. 179-181). Bu açıdan değerlendirildiğinde yabancılar tarafından keşfedilen ve sevilen ülkemizin, Türk öğrenciler tarafından da fark edilmesini sağlayarak milli bilinç oluşturmaya çalışıldığı söylenebilir.

- “İnsanlığın Ortak Mirası” konusunda, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı UNESCO geçici miras listesine konularak koruma altına alınan eserlerimizden Göbeklitepe’nin yer aldığı genel ağ haberine yer verilerek tarihin başlangıç noktası olduğu vurgulanmıştır (Evirgen, vd., 2020, s. 182). Yaklaşık 12 bin yıllık geçmişe sahip Göbeklitepe’nin ziyaretçi akınına uğrayan bir hazine olduğuna yer verilen açıklamalarda söz konusu ören yerinin, Türkiye coğrafyasında yer almasının milli kimliğimize coğrafya-milli kimlik boyutunda katkı sunduğu söylenebilir.

Şekil 5. Göbeklitepe Hakkındaki Genel Ağ Haberi

Amerika Birleşik Devletleri'nde yayın yapan Genel Ağ sitesi Business Insider'ın (Business Insider) bu yıl güncellediği “ölmeden önce görülmesi gereken 30 mekân” arasında Şanlıurfa'daki Göbeklitepe 2. sırada bulunuyor.

Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürü; yaptığı açıklamada "Burada Göbeklitepe'yi önemli kılan şey ise Göbeklitepe'yi yapan insanların bu teknolojiye nasıl ulaştıkları? Çünkü tarih kitapları bize tarih öncesi çağda insanların ilkel olduğunu öğretti. Şu anda baktığımızda 12 bin yıl önce insanlar bir organizasyon etrafında birleşmişler, bu organizasyon isteğiyle birçok yapı meydana getirmişler. Tapınaklar oluşturmuşlar. Göbeklitepe, tarih öncesi dönemdeki insanların ilkel değil, gelişmiş insanlar olduklarını gösteriyor. Bu açıdan, Göbeklitepe dünyanın en önemli arkeolojik keşfidir. Göbeklitepe'yi sadece bir gruba veya bir millete mal edemeyiz, Göbeklitepe tüm insanlığın mirası olarak değerlendirilen bir yer. Şu anda Göbeklitepe, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu [UNESCO (Yunesko)] Dünya Mirası Geçici Listesi'nde yer alıyor; ama çok yakın bir zaman içerisinde de umuyoruz ki asıl listeye alınacak. Bundan sonra burada turizm amaçlı ziyaretlerin çok artacağını biliyoruz." diye konuştu.

Genel Ağ haberi, 1 Mayıs 2017 (Düzenlenmiştir.)

UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmasından sonra daha fazla ilgi görmeye başlayan dünyanın ilk ve en eski tapınak merkezi Şanlıurfa'daki Göbeklitepe, ziyaretçi akınına uğramaya devam ediyor.

Genel Ağ haberi, 25 Ağustos 2018 (Düzenlenmiştir.)

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı, 2020, s. 178).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 6. sınıf ders kitaplarında coğrafya ve milli kimlikle bağlantılı olan kazanım, konu ve ders saatleri şu şekildedir:

Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
6.3.1	Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.	Dünyanın Neresindeyiz?	9
6.3.2	Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.	Ülkemizin Coğrafi Özellikleri	
6.3.3	Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.	Ülkemizin Beşeri Coğrafyası	
Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
6.5.1	Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir.	Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetler	12
6.5.2	Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.	Kaynaklarımızı Doğru Kullanıyorum	
6.5.3	Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.	Yatırım ve Pazarlama	
6.5.4	Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.	Vergilerimiz Kazançlarımızdır	
Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
6.7.1	Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Milli Dış Politikamız	12
6.7.2	Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder.	Dış Alım, Dış Satım	
6.7.3	Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder.	Türkiye Beklenilendir	
6.7.4	Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.	Popüler Kültür ve Biz	

Kaynak: (MEB, 2018).

Tablo 5 incelendiğinde, 6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları kapsamında yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ile “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında yer alan 11 kazanımın coğrafya ile ilişkilendirilmiş

olduğu ve ilgili kazanımların gerçekleştirilebilmesi için de 33 ders saati ayrıldığı görülmektedir. “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanındaki kazanımlar incelendiğinde; ülkemizin yeryüzü şekilleri ve iklimi, ülkemizin mutlak ve göreceli konumu, Türkiye’nin temel fiziki ve beşerî özellikleri gibi konuların; “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanındaki kazanımlar içerisinde de: ülkemizin kaynakları ve ekonomik faaliyetleri, kaynakların doğru kullanılması, yatırım ve pazarlama proje önerileri ve vergi vermenin önemi gibi konuların, coğrafya kavramları ile ilgili olduğu ifade edilebilir. “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanındaki kazanımlar içerisinde ise Türkiye’nin dış politikası, ithalat ve ihracatımız ile ülkemizin uluslararası arenada üstlendiği rolleri içeren konuların coğrafya ile ilişkili olduğu söylenebilir.

6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan, “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- “*Dünyanın Neresindeyiz?*” konusunda ülkemizin dünya üzerindeki yeri konusunda öğrencilerin bilgi sahibi olmasının amaçlandığı görülmektedir (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2020, s. 107-108). İçerikte Türkiye’nin dünyadaki coğrafi konumuna yönelik bilgilere yer verilmesi, ilgili konuyu milli kimlik unsurlarıyla ilişkili bir hale getirdiği söylenebilir.
- “*Ülkemizin Coğrafi Özellikleri*” konusunda, ülkemizin yer şekilleri açıklamalı şekilde görsellerle desteklenerek öğrencilerin, ülkemizdeki dağları, ovaları, platoları, vadileri, ormanları, akarsuları, iklim ve bitki örtüsünü daha yakından tanımaları amaçlanmıştır (Yıldırım, vd., 2020, s. 111-113). Öğrencinin bu şekilde vatanını tanıma ve doğal unsurları öğrenme konusunda istekli olmalarını sağlamaya yönelik olduğu düşünülen söz konusu içeriğin doğrudan milli kimlik ile ilgili olduğu söylenebilir.
- “*Ülkemizin Beşeri Coğrafyası*” konusunda Türkiye’nin beşeri ve ekonomik özelliklerinin ilgili haritalar üzerinde gösterilmesiyle öğrencilerin, farklı ekonomik faaliyetlerin coğrafi şartlardan nasıl etkilendiğini kavramalarına yönelik örneklerle yer verildiği görülmektedir. Bu şekilde coğrafi faktörlerin ülkemizin özellikleriyle ilişkilendirilmesinin, milli kimlik kavramına dolaylı da olsa katkı yaptığı söylenebilir. Bu hususta ülkemizdeki sanayi kuruluşları konusunda aşağıdaki örneğe yer verilmiştir.

Şekil 6. Ülkemizin Sanayi Haritası

3.24: Türkiye Sanayi Haritası

Yukarıda verilen sanayi haritasından yararlanarak sırasıyla ülkemizdeki:

- > Demir-çelik fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- > Bitkisel yağ fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- > Petrol rafinerilerinin bulunduğu yerleri söyleyiniz.
- > Şeker fabrikalarının bulunduğu yerleri söyleyiniz.

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, 2020, s. 123).

6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan, “**Üretim, Dağıtım ve Tüketim**” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- 5. öğrenme alanındaki ilk konu olan “*Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetler*”de, ülkemizdeki doğal kaynakların ekonomik faaliyetlere temel oluşturduğundan bahsedilmektedir (Yıldırım, vd., 2020, s. 160-169). Topraklarımızdan, hayvanlarımızdan, ormanlarımızdan, su, yer altı ve insan kaynaklarımızdan nasıl yararlanıldığı ile ilgili örnekler verilmesi, ilgili konuyu doğrudan coğrafya-milli kimlik ilişkisine katkı sunar hale getirmektedir.
- “*Kaynaklarımızı Doğru Kullanıyorum*” konusunda ülkemizin, yenilenebilir enerji kaynakları yönünden önemli bir ülke olduğu vurgulanmaktadır. Güneş, su, rüzgâr ve jeotermal gibi yenilenebilir kaynakların ülkemizin temiz enerji kaynakları olduğundan bahsedilerek bu kaynakların sınırlı olduğunu ve doğru kullanılması gerektiği hususunda milli bilinç kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir (Yıldırım, vd., 2020, s. 170-173).
- “*Yatırım ve Pazarlama*” konusunda ülkemizin farklı bölgelerinde farklı coğrafi özelliklerin görüldüğü ve buna göre farklı yatırım ve pazarlama projelerinin yapıldığı şeklinde bilgiler yer almaktadır. Hangi bölgede hangi yatırımların yapılmasının doğru olacağı, bu yatırımların ülke ekonomisine nasıl katkı sağlayacağı örneklerle

açıklanmaktadır. Öğrencilerin, ülkemizi ekonomik anlamda daha iyi tanımaya çalışmasına yardımcı olan bu konunun da milli bilinç kazandırmaya yönelik olduğu söylenebilir (Yıldırım, vd., 2020, s. 175-178).

- “*Vergilerimiz Kazançlarımızdır*” konusunda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 73. Maddesine göre herkesin gelirine göre kamu harcamalarını karşılamaya dönük vergi ödemekle yükümlü olduğu ifade edilmektedir (Yıldırım, vd., 2020, s. 180-181). Devletin, insanlara hizmet edebilmesi ve hizmetlerin sağlıklı yürütülebilmesi hususunda vergi vermenin ne kadar önemli olduğuna dair bilincin öğrencilere kazandırılması amacının konuyu, doğrudan milli kimlikle ilişkili hale getirdiği söylenebilir.

6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan “**Küresel Bağlantılar**” öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- “*Milli Dış Politikamız*” konusunda öğrencilerin, ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz etmeleri amaçlanmış olup Türk Dünyası Haritası vasıtasıyla Türk milli dış politikasına ve ülkemizin dünyadaki önemine dair bilgiler kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir (Yıldırım, vd., 2020, s. 175-178). Bu nedenle mevcut içeriğin, doğrudan milli kimlik duygusuna katkı sunduğu söylenebilir.

Şekil 7. Milli Dış Politika İlkelerimiz

- “*Dış Alım, Dış Satım*” konusu ile Türkiye’nin hem siyasi hem de ekonomik açıdan büyük bir dünya devleti olma hedefi doğrultusunda öncelikle var olduğu coğrafyada kendine bir rota çizdiği, bununla birlikte komşuları ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesinin hedeflendiği ifade edilmektedir (Yıldırım, vd., 2020, s. 237-239). Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde öğrencilerin, ülkesinin büyüklüğünü fark ederek milli kimlikleriyle gurur duymalarının amaçlandığı söylenebilir.
- “*Türkiye Beklenilendir*” konusunda Türkiye’nin, uluslararası alanda üstlendiği siyasi, askeri ve ekonomik rollerden bahsedilmektedir. Türk İş birliği ve Kalkınma İdaresi’nin (TİKA) ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı’nın dünyanın birçok bölgesine yaptığı yardım faaliyetlerine, İslam İşbirliği Teşkilatı çatısı altında uluslararası sorunlara çözüm arayan bir devlet olduğumuzu gösteren örneklerle yer verildiği görülmektedir. Bununla birlikte askeri güç anlamında da kara, deniz ve hava kuvvetlerimize sahip büyük bir güç olduğumuz vurgulanmaktadır (Yıldırım, vd., 2020, s. 241-246). Bu bilgiler aracılığıyla öğrencilerin, kendi ülke, millet dolayısıyla da kimlikleri ile gururlanmaları için haklı gerekçeler sunulduğu söylenebilir.

Şekil 8. Türkiye’nin Bölgesinde Üstlendiği Roller

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 6. Sınıf Ders Kitabı, 2020, s. 241).

- Öğrenme alanının son konusu olan “*Popüler Kültür ve Biz*” konusunda, kültürümüze ait olmayan bazı unsurların, medya ve kitle iletişim araçları yoluyla milli kültürümüzü ve kimliğimizi olumsuz etkilediğinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte gerçek ve kalıcı olanın, kendi milli kültür ve değerlerimize dönmek olduğu vurgulanarak iyi bir medya okuryazarı olmanın öneminden bahsedilmektedir (Yıldırım, vd., 2020, s. 249-252). Neticede ulusal kimliğin ön planda tutularak korunması gerekliliğinden bahsedilmesi, konuyu doğrudan doğruya milli kimlik ile ilişkili hale getirmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ve 7. sınıf ders kitaplarında yer alan coğrafya ve milli kimlikle bağlantılı olan kazanım, konu ve ders saatleri şu şekildedir:

Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarındaki Coğrafya Konu, Kazanım ve Ders Saatleri

İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
7.3.2	Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.	Türkiye Nüfusunun Özellikleri	3

Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
7.5.1	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.	Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak	9
7.5.3	Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.	Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz	

Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı Kazanım, Konu ve Ders Saatleri			
Kazanım No	Kazanım	Konu	Ders Saati
7.7.1	Türkiye’nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir.	Türkiye ve Dünya	6
7.7.2	Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanır.	Gelişen Türkiye	

Kaynak: (MEB, 2018).

Tablo 6 incelendiğinde 7. sınıf sosyal bilgiler dersi, “*İnsanlar Yerler ve Çevreler*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ve “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanlarında yer alan: “Türkiye’nin Nüfusunun Özellikleri, Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak, Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz, Türkiye ve Dünya ile Gelişen Türkiye” konularının milli kimlik ile ilişkilendirilebilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında, milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- Milli kimliği yansıtan unsurlardan biri de ülkenin nüfus varlığıdır. İçerisinde beyin gücü, iş gücü ve ordu gücü gibi özellikleri barındıran “*Türkiye Nüfusunun Özellikleri*” konusu ile ülkemizin demografik özellikleri detaylı şekilde verilerek öğrencilerin ülkemizin beşeri kaynakları hakkında bilgi sahibi olmaları amaçlanmıştır (Açıl, Güvenç, Hayta ve Kılıç, 2021, s. 95-104). Bu şekilde öğrencinin kendi milletini, nicelik olarak da olsa tanımmasının manevi güç temelinde kendi kimliğine sahip çıkma duygusunu besleyebileceği düşünülmektedir.

7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanında, milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;

- “*Üretim ve Yönetimin Temeli Toprak*” konusunda Anadolu’nun, verimli toprakları sayesinde insanlık tarihinin ilk yerleşim yerlerinin kurulduğu ve ilk tarım faaliyetlerinin yapıldığı bir coğrafya olduğu, Diyarbakır Çayönü örneği ile birlikte verilmektedir. Ayrıca Türkler için toprağın ne kadar önemli olduğu bu nedenle de tarih boyunca topraklarını korumak ve genişletmek için de çeşitli toprak sistemleri geliştirdikleri aktarılmaktadır (Açıl, vd., 2021, s. 144-147). Bu şekilde Türklerin yaşadıkları toprakları yurt olarak benimseyip korumalarına dair içeriğin sunulmasının, milli bilincin fark edilmesine katkı sağladığı dolayısıyla da milli kimlik ile coğrafya ilişkisini yansıttığı düşünülmektedir.
- Sosyal ve ekonomik hayata önemli katkılar sağlayan, Anadolu coğrafyasında birlik, beraberlik ve yurttaşlık olgusunu güçlendiren vakıflar ve sivil toplum kuruluşları gibi oluşumlar, ülkemizde birçok farklı alanda yaygın şekilde varlığını devam ettirmektedir (Açıl, vd., 2021, s. 154-155). “*Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz*” başlıklı konuda, söz konusu içerik sayesinde ülkemizin bu hususlarda geçmişten süregelen hassasiyetle öğrencilere milli bilinç kazandırılmaya çalışıldığı ayrıntılı bir şekilde verildiğinden konunun, milli kimlik gelişimine doğrudan katkı sunduğu söylenebilir.

Şekil 9. Türklerin Vakıf Kültürü

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı, 2021, s. 155).

7. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konuları içerisinde yer alan, **“Küresel Bağlantılar”** öğrenme alanında milli kimliği yansıtan konulara örnek verilecek olursa;
- Uluslararası ilişkilerde barışçıl yolları denemek, dünya üzerindeki sorunlara çözüm odaklı yaklaşmak, coğrafi konumumuz ve insan potansiyelimizi etkin şekilde kullanmak hedefiyle **“Türkiye ve Dünya”** konusunda öğrencilerin ülkemizi ve dünyayı daha gerçekçi tanıması için üye olunan uluslararası kuruluşlara yer verilmektedir (Açıl, vd., 2021, s. 204-206). Bu yönüyle Türkiye'nin dünya siyasetine yön veren, bulunduğu coğrafyada lider bir ülke konumunda olduğunun vurgulandığı konuda öğrencilerde, milli kimliği geliştirmeye katkı sağlayan bir içerik olduğu rahatlıkla söylenebilir.
 - **“Gelişen Türkiye”** konusu ile Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika'nın kesişim noktasında bulunan önemli jeopolitik özelliklere sahip olduğu ve ülkemizin konumunun, siyasi, ticari ve kültürel birçok alanda olumlu etkilerinin olduğu ifade

edilmektedir (Açıl, vd., 2021, s. 204-206). İfade edilen hususlar, coğrafya ve milli kimlik arasındaki bağlantının güçlü olduğunu gösteren ipuçları olarak yorumlanabilir.

Şekil 10. Ülkemizin Dünyadaki Konumu

Kaynak: (Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı, 2021, s. 207).

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Bu araştırmada, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya içeriğine bakılmış, bahsedilen içeriklerde milli kimlik unsurlarına ne ölçüde yer verildiği tespit edilerek varsa eksikliklerin kapatılması adına somut önerilerde bulunmaya çalışılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konularında milli kimlikle bağlantılı konu ve kazanımlara çeşitli şekillerde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler dersi kapsamındaki önemli alanlardan biri olan coğrafya, ortak dil, din ve kültüre sahip olan toplumların büyük oranda bir arada yaşadıkları toprak parçasının kitaplara yansıyan ve yazıya dökülmüş halidir. Ders kitaplarına yansıyan bu soyutluğun aslında dışarıda, bireylerin tüm hayatlarını hatta ruhlarını dahi etkileyen, yaşayan, nefes alan, fiziksel bir varlık olduğu gerçeğini kabul etmemizi amaçlamaktadır. Zira birey, yaşadığı coğrafyanın özelliklerini tanıdıkça toplumsal değerlerinin de farkına varır ve bu iki unsur arasında bir ilişki kurarak milli benlik duygusunu besleyen dinamikleri harekete geçirmiş olur (Gelişli, 2018). Birey, yaşadığı toprağın nelere sahip olduğunu yani coğrafi potansiyelini, toplumsal olarak nasıl sonuçlara zemin hazırladığını yaşayarak öğrenir. Bu şekilde coğrafya, yalnızca ormanları, dağları, taşları inceleyen bir bilim olmaktan çıkarak, bireyin ait olduğu toplum ve dünyanın özelliklerini yaşantısı ile birleştirip toplumsal olarak gelişmesine katkı sağlayan bir işlev kazanır (İbret, Karatekin ve Avcı, 2015). Bu nedenle 4-7. sınıflarda coğrafya konularını bünyesinde barındıran Sosyal bilgiler dersi de bu milli benlik bilincinin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve ders kitaplarında yer alan coğrafya konuları vasıtasıyla öğrenciler, yakın çevresinden başlayarak zamanla tüm yurdunu tanıma imkânına sahip olurken farkına vardıkları tarihi ve doğal kaynaklara değer vermeye ve onlara sempati duymaya başlamaktadır. Ülkesinin zenginlikleriyle bu şekilde duygusal bir bağ kuran öğrenci bu sayede yurt sevgisi kazanarak milli bilinç sahibi bir vatandaş olarak yetişir (Özay, 2003). Coğrafya, birey için zaman içerisinde bir milli duygu haline gelerek onun, vatanına milletine faydalı olması, vatan millet sevgisi, aidiyet hissi ve milli kimlik kazanması hususunda oldukça önemli bir amaca hizmet etmektedir (Kurttaş, 2021).

Bireylerin yetiştirilmesi sürecinde günden güne değişen küresel şartlara uyum sağlamak, toplumların varlıklarını uzun süre devam ettirebilmeleri için oldukça önemlidir. Bireylere milli kimliği aşlamak ve bu kimliğin korunmasını sağlayarak onların yaşadığı

coğrafyaya uyumunu sağlamak, eğitim ve öğretimin öncelikli hedeflerinden birisidir. Bu amaca yönelik olarak öncelikle Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının amaçları, değerleri, becerileri ve kazanımları incelenmiş, sonrasında ders kitaplarında coğrafya ve milli kimlikle ilişkilendirilen konu ve kazanımlar analiz edilmiştir.

Araştırmamızdan elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarındaki coğrafya konularının öğretiminde öğrencilere milli kimlik bilincinin kazandırılması ve bireyin yaşadığı topluma uyum sağlaması elzem görülmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları incelendiğinde doğrudan “milli kimlik” kavramıyla özdeşleştirilebilecek herhangi bir kazanım veya ayrı başlığın yer almadığı görülecektir. Lakin ders kitaplarının içeriğinde öğrencilere milli kimliği aktarmaya yönelik konu ve içeriklere yer verildiği görülmektedir.

Bu araştırmadan elde edilen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı amaç ve kazanımlarının, öğrencilere milli kimlik kazandırma adına etkin bir şekilde hazırlandığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, Şenses (2002)’in, Akınoğlu (2006)’nun, Özunal ve Özel (2016)’in, Gelişli (2018)’nin ve Avcı ve İbret (2018)’in çalışmalarından elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Türkiye de dâhil olmak üzere dünyadaki ülkelerin tamamı, varlığını devam ettirmek ve daha iyi bir seviyeye yükselmek için ihtiyaç duydukları vatandaş tipolojisini oluşturmak için eğitim politikalarına ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyacın karşılanması adına eğitimde toplumsal bilinç oluşturma ve bunu gelecek nesillere aktarmanın gerekliliği ortaya çıkar. Bu nedenle milli kimlik kavramı için önemli olan ortak vatan, dil, din, kültür, tarih gibi unsurlar, eğitim ve öğretim programlarında üzerinde önemle durulan hususlardandır. Uygulanan öğretim programlarının başarısı ile ders kitaplarının tutarlı olması, eğitim politikalarının doğru yolda olduğunu göstermesi bakımından büyük önem arz eder. Bu açıdan bakıldığında farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle oluşturulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarında yer alan öğrenme alanları ve konularının, milli kimlik unsurlarının, küçük yaşlardan itibaren bireylere kazandırılması konusunda önemli bir ihtiyacı karşıladığı söylenebilir.

Yine bu araştırmada, sosyal bilgiler dersinde öğretilen coğrafya konularının kimlik gelişiminde ve vatandaşlık duygularının benimsenmesinde hem toplumsal hem de bireysel olarak, toplumu birleştiren ve bütünleştiren bir yapıya sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca incelenen ders kitaplarındaki coğrafya içeriğinde, milli kimlik ile ilgili konu ve kazanımlara yer verildiği, coğrafya sayesinde öğrencilerin yaşadığı ülkeye olumlu duygular beslediği sonucu da elde edilen diğer önemli bulgulardandır. Elde edilen bu

sonuçlar, Akınoğlu (2006)’nun, çalışmasından elde edilen, coğrafyaya ilgi duyan bireylerde vatandaşlık bilincinin oluştuğunu, insanın yaşadığı ülkeye ve topluma karşı sorumluluk üstlendiğini, bu durumun da milli kimliğe olumlu katkı sağladığı bulgularıyla da örtüşmektedir. Bununla birlikte elde edilen sonuç znal ve özel (2016)’in birlikte yaptıkları çalışmadan elde edilen ve coğrafya konularının kimlik gelişiminde ve vatandaşlık duygularının yerleşmesinde bireysel ve toplumsal olarak toplumu birleştirici ve bütünleştirici bir yapıya sahip olduğu sonucu ile de örtüşmektedir. Bireyler, doğal yaşamın gereği olarak mensubu olduğu toplumun, o toplum da yaşadıkları coğrafyanın etkilerini üzerlerinde taşır. Bu nedenle birey, şekillenmesinde coğrafyanın etkili olduğu o toplumun her bir ferdine karşı sorumluluk sahibi olmak zorundadır. Diğer bireylerin davranışlarını anlamak için ihtiyaç duyulan bilincin kazanılmasında yaşanılan coğrafyayı tanımak ve benimsemiş olmak önem arz etmektedir (znal, 2015). Coğrafya eğitimi ile kendini geliştirmiş, bilinçli ve yaşadığı topluma faydalı bireyler yetiştirilerek onların, mensubu oldukları toplumu kalkındırmaları ve dünyayı anlayabilen bir bakış açısı ile toplumda aktif olarak rol almaları amaçlanır. Bu eğitim sayesinde yaşadığı coğrafyayı tanıyan, vatansever, demokratik, alışkan ve çevreye duyarlı bireylerle coğrafi temel değer ve tutumlar daha kolay benimsenirken bunun doğal sonucu olarak da bireyde millî kimlik duygusu güçlenmektedir (Atasoy, 2015). Coğrafya bilgisiyle dolaylı olarak gelişen milli duygu ve kültür sayesinde birey, toprağına ve milletine daha sıkı sarılarak birlik ve beraberlik içinde yaşamaya zen gösterdiği de bir gerçektir (Aksoy, 2003).

Bu araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise, Sosyal Bilgiler ğretim Programı zel amaçları içerisinde coğrafya ve milli kimlik bağlantılı maddelerin olduğu bulgusudur. Elde edilen bu sonuç, Gelişli (2018)’nin yaptığı çalışmadan elde ettiği, Sosyal Bilgiler ğretim Programının, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ve Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçlarına göre milli kimliğe uygun olarak hazırlandığı bulgusuyla da örtüştüğü görülmektedir. Gelişli (2018), aynı çalışmasında sosyal bilgiler dersindeki öğrenme alanlarından: “*İnsanlar, Yerler ve çevreler*”, “*retim, Dağıtım ve Tüketim*” ve “*Küresel Bağlantılar*” da Türk milli kimliğin güçlendirilmesine yönelik içeriğin olduğuna dair elde ettiği bulgularla da bu araştırmanın bulgularının örtüştüğü görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir başka sonuç ise, sosyal bilgiler dersinin bireysel ve toplumsal kimlik aktarılması ile ilgili önemli işleve sahip olduğu şeklindeydir. Elde edilen bu sonuç, Avcı ve İbret (2018), birlikte yaptıkları çalışmada ulaştıkları, Sosyal Bilgiler ğretim Programının amaçları içerisinde milli kimliğin oluşumuna yönelik millet olma,

vatan ve vatandaşlık bilinci ile devlet olma bilincinin bireylere katkı sağladığı bulgusu ile örtüşmektedir.

Milletler, zaman içerisinde yaşadıkları coğrafyada, kendilerini yansıtan ve maddi/manevi kültür olarak ifade edilebilecek ve milli kimlik kavramıyla da doğrudan ilişkili özgün bir tarih, kültür, sanat ve edebiyat ürünleri oluşturmaktadır. Yaşadıkları coğrafyanın tüm maddi ve manevi kültürü olarak nitelendirilen bu unsurların şekillenmesinde de coğrafya, öncü rol oynamaktadır. Zira bir toplumun gelenek, görenek, yeme-içme, edebiyat ürünleri, mimari, giyim kuşam gibi öğelerinin yaşanılan coğrafyadan bağımsız düşünülmeceği açıktır (Akınoğlu, 2006). Zamanla kimliklerinin bir yansıması haline gelen bu ortak unsurlar geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi görmektedir. Coğrafya ile kültürün bu denli içli dışlı olması bireyin, hangi milletten olduğu, hangi ülkede yaşadığı, hangi kültüre yakın olduğu hatta hangi inanç dünyasına dâhil olduğu gerçekliklerinin de şekillenmesinde doğrudan etkilidir (Yetişgin, 2007). Bu açıdan değerlendirildiğinde aslında fiziki coğrafya, doğrudan insan duygularına hitap eden, adeta onun, kendisini insanın ruhunda hissettirmesiyle canlı hale gelen bir duygudur denilebilir. Bu duygu temelde bireylerin, yaşadıkları coğrafyayla bir bağ kurması, kendilerini oraya ait hissetmesi duygusudur. Bu duygu zamanla, biri canlı olarak insan ile diğeri de cansız toprak/vatanın, uzun yıllar bir arada yaşaması ile doğarak birbirlerini şekillendirip, toprağı vatana, insanı da milli bir kimliğe sahip vatanın evladına dönüştürmektedir.

Araştırmadan elde edilen bulguları kısaca değerlendirdiğimizde: 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan, “Yaşadığım Yer”, “Üretimden Tüketime” ve “Uzaktaki Arkadaşlarım” konu ve kazanımları incelendiğinde tespit edilen: Türkiye’nin dünya üzerindeki yeri ve önemine, ülkemizin doğal ve beşeri unsurlarını tanıma ve korumaya yönelik öğrencilerde bilinç oluşturan öğelere, ülkemizin ekonomisine katkı yapanlara, Türk Kızılay’ının Musul’a yaptığı insani yardımlarla ilgili haberlere, ülkemizi anlatan şiir, türkü, hikâye ve efsanelere yer verilmesi, Türk hava sahasında uçan yerli ve yabancı hava araçlarına bilgi desteği sunulması ve çeşitli şehirlerde doğal afetlerle ilgili ülkemizin genel özellikleri hakkında öğrencilere bilgi kazandırılmaya çalışılması gibi öğrencinin, ülkesini ve milletin güzelliklerini tanımasına ve benimsemesine katkı sağlayacak bir içeriğe sahip coğrafya konularıyla milli kimlik aşılarmaya çalışıldığı görülmektedir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan “Ülkem, Tarihim ve Kültürüm”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ile “Küresel Bağlantılar” konu ve kazanımları incelendiğinde tespit edilen: öğrencilere, yaşadıkları yerleri turistlere

tanıtma konusunda broşür hazırlama ödevleri, haritaları aracılığıyla yaşanan yerlerdeki yeryüzü şekillerinin gösterilmesi, iklim ve nüfus ve dağılışı ile ilgili bilgi kartlarının bulunması, yaşanan doğal afetler karşısında devlet, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü vatandaşların ortak çabalarından bahseden gazete haberleri, ekonomik faaliyetler ve coğrafya ilişkisine dair etkinlikler yapılması, genç Türk mucidin engellilere yönelik projesi, Avrupa'dan ödül alan Türk tasarım ekibi ve küresel ölçekte Türk kültürüne ait figürlerin dünya pazarlarında tanıtımının yapılması gibi coğrafya konularıyla ilişkilendirilebilecek örnek olay ve durumlarla öğrencilere, milli kimlik aktarılmaya çalışıldığı rahatlıkla söylenebilir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları coğrafya konularında yer alan “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ile “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanlarında yer alan konular incelendiğinde tespit edilen: Türkiye'nin matematik ve özel konumunun öğrenilmesine yönelik etkinliklerin, ülkemizin fiziki ve beşeri özelliklerinin tanıtılmasına yönelik haritalar, Türkiye'nin nüfusu ve ekonomik faaliyetleri, vergi vermenin vatandaşlık görevi olduğunu belirten afişler, bölgesel kalkınma projeler, ithalat ve ihracatımız, üye olunan uluslararası kuruluşlar, küresel anlamda Türkiye'nin dünyadaki yeri ve önemi gibi coğrafya konularıyla ilişkilendirilebilecek örnek olay ve durumlarla öğrencilere, milli kimlik duygusunun güçlendirilmesine çalışıldığı söylenebilir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*”, “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” ile “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanlarında yer alan konular incelendiğinde tespit edilen: Türkiye'nin nüfus gücü ve nüfus özellikleriyle ilgili detaylı grafik ve yorumlar, toprağa verilen önem ile ilgili örnekler, Türk-İslam devletlerinde vakıf ve dernek kültürüne ait değerler ve bunlarla doğrudan ilgili medrese, Enderun ve Ahilik teşkilatları gibi coğrafya konularıyla ilişkilendirilebilecek örnek olay ve durumlarla öğrencilere, milli kimlik duygusunun güçlendirilmesine çalışıldığı söylenebilir.

Yukarıda sadece bir kısmı verilen örneklerin, öğrencinin kendi ülkesini ve milletini daha iyi tanıyarak benimsemesine katkı sağlayacak olay ve durumları içerdiği gayet açıktır. Zira sevmek ve benimsemek için öncelikle tanımak gerekir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarının, öğrencinin ülkesini ve milletini tanımasına katkı sağlayacak faydalı birçok içeriğe sahip olduğu bulgusunun, bu araştırmadan elde edilen en kısa ve net sonuç olduğunu söyleyebiliriz.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuçlar

Hatıralar insana yaşamın anlamını öğretir, değerini gösterir, amacını buldurur ve bu şekilde onun yaşamın tadına varmasını sağlar. İnsanoğlunun yaşamak için seçtiği topraklarda da zaman içinde hatıralar oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında hatıralar, insanın geçmişi bir bakıma da yaşadığı coğrafyanın tarihidir. Tarih olmadan, gelinen kök bilinmeden yaşanan toprağın bir tabiat parçasından farkı yoktur. Bu nedenle insan, millet, kültür ve tarih (hatıralar), aynı coğrafyada bir araya gelerek milli kimlik oluşturmaktadır (Emekli, 2006). Bu süreçte, milli kimlik bilinci uyandırmaya başladığı anda toprak (coğrafya) ile insan bir olur. “Ana ve babasını seçmekte, doğacağı yeri istemekte serbest olmayan çocuğun, iradesini kazanıncaya kadar geçirdiği müphem, karanlık, hatta adsız devre pek benzeyen bu coğrafya ve cemaat adsızlığı, yavaş yavaş silinir. Nesiller orada yaşama ve mesut olma şartlarını parça parça oluşturur ve sonra kütle ad alır, ayrı bir karakter kazanır. Coğrafya da ad alır.” (Arık, 1983, s. 12-13).

Sonuç olarak coğrafyanın milli kimlikle ilişkisinin çok net olduğu yapılan bu ve benzeri çalışmalarda net olarak ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın da ortaya koyduğu kısa ve en net sonuç olarak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarının eksiklikler olsa da genel itibarıyla, yukarıda bahsi geçen önemli durumların farkındalığında, öğrencilere milli kimlik kazandırma ekseninde hareket edilerek oluşturulduğu söylenebilir.

6.2. Öneriler

Araştırma bulgularından hareketle yapılan öneriler aşağıda sunulmuştur:

1. Ülkenin eğitim politikasında milliliğin ön planda tutulması ve özellikle eksik olduğu görülen 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularının bu minvalde hazırlanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki konuların değişen koşullar karşısında güncellenmesi ve içerik bağlamında milli kimlik unsurlarıyla daha yakından ilişkili kavramların kullanılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.
3. Kitapların içeriğinde her sınıf düzeyinde milli kimlikle ilgili unsurlara yönelik doğrudan kazanımlara yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

4. Milli kimlik bilincinin bireye aktarımı konusunda milli bayramlara, önemli kuruluş günlerine, belirli gün ve haftalara yönelik etkinliklere bölgesel ve ulusal çapta daha fazla yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ablak, S. (2019). Mekânı algılama. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde*, (s. 413-431). Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., & Kılıç, S. (2020). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7 ders kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Akarsu, S. (2003). *İlköğretim kurumları sosyal bilgiler dersi müfredatındaki coğrafya ünitelerinin içerik açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal özelliklerinin ilköğretim II. kademede gerçekleşmemesinin değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Akıncı, A. (2011). *Milli kimlik inşa stratejileri (Türkiye Örneği 1839 - 1946)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Akinoğlu, O. (2006). Coğrafya eğitimi ve toplum. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 1(13), 25-48.
- Aksoy, B. (2003). Milli kimliğin kazanılmasında coğrafyanın önemi. *Türk Yurdu Dergisi*, 23(194), 55-59.
- Akşin, Ö., & Mürsel, C. (2023). Gençliğin kimlik inşasında dinin rolü. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 23(2), 469-501.
- Altuntek, S. (2021, Aralık). Soy. *TÜBİTAK Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. 4. Cilt, 144.
- Arık, R. O. (1983). *Coğrafyadan vatana*. Ankara: Başbakanlık Yayınevi.
- Aşkın, M. (2007). Kimlik ve giydirilmiş kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.
- Atasoy, T. (2015). *Coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Avcı, E. K. (2016). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminde coğrafya disiplininin rolü. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 1(1), 36-58.
- Avcı, E., & İbret, B. (2018). Toplumsal kimliğin oluşumunda sosyal bilgiler dersinin rolünün incelenmesi: Sosyal bilgiler öğretim programları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(29), 336-376.
- Ayaz, E. S. (2018). Milli kimliğin kurucu ve koruyucusu olarak dil. *Uluslararası Orta Asya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Göç, Yoksulluk ve Kimlik (s. 616). Bişkek: Editors.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities and materials*. 3rd Edn., Lanham: University Press of America, Inc.

- Barth, J. L., & A. Demirtaş (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi, kaynak üniteler*. YÖK/Dünya Bankası milli eğitimi geliştirme projesi hizmet öncesi öğretmen eğitimi yayıncılık.
- Brace, C. (1999). İngiltere'yi her yerde bulmak: Bölgesel kimlik ve ulusal kimliğin inşası 1890-1940. Ekümen. Sage Publications, Ltd. <http://www.jstor.org/stable/44252338> adresinden erişildi.
- Çavdarıcı, M. (2002). *Türkiye'de sosyal değerlerin aşınması ve kültür sömürgeciliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çeçen, A. (2007). *Türkiye Cumhuriyeti ulus devleti*. Ankara: Fark Yayınları.
- Çelik, M. E., & Yıldırım, G. (2021). 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının güncel olaylar açısından incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(16), 34-47.
- Çepni, O. (2019). Konum analizi. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde*, (s. 367-386), Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Çetintaş, B. (2016). Kültür kavramının kapsamı, anlam ve tanımları. *Turkish Studies (Elektronik)*, 11(18), s. 227-248.
- Çolak, S. (2008). *Türk milli kültür unsurları ve yozlaşma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Dalbay, R. S. (2018). Kimlik ve toplumsal kimlik kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 161-176 .
- Demirci, A., Sekin, S., & Ünlü, M. (2013). Mesleki açıdan coğrafyanın önemi ve Türkiye'de kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (5), 171-185.
- Doğan, İ. (2005). *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, H. (1989). Coğrafya ve liselerde coğrafya öğretimi. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 7-25.
- Doğanay, H. (2012). Anlamı, tanımı, konusu ve felsefesi bakımından coğrafya ilmi hakkında bazı düşünceler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 16(25), 1-44.
- Edwards, J. (2012). Geographic literacy and defoe's complete englishmen: Mere bookcases v. walking maps. *Journal for Eighteenth-Century Studies*. Vol.35(3).325-341.

- Emekli, G. (2006). Coğrafya, kültür ve turizm: Kültürel turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1), 51-59.
- Erbaş, S. (2018). *Sosyal bilgiler eğitimi lisans öğrencilerinin milli kimlik algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erbaş, S. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının milli kimlik algılarının incelenmesi. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 415-428.
- Ercilasun, A. (2009). *Kimlik ve dil, Türk kimliği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Erkal, M. (1996). *Sosyoloji (Toplumbilim)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Erol, H. (2016). Ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının coğrafi okuryazarlık açısından değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(22), 129-160.
- Eröz, M. (1985). *Milli kültür ve gençlik sempozyumu*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Erözden, O. (1997). *Ulus - devlet*. Ankara: Dost Yayınları.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., & Öztürk S. (2020). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: MEB Yayınları.
- Gelişli, Y. (2018). Sosyal bilgiler dersi 6. sınıf öğretim programının milli kimlik değerleri açısından değerlendirilmesi. *Atlas Journal*, 4(10), s. 775-785.
- Gökalp, Z. (1972). *Hars ve medeniyet*. Türkiye: İş Matbaacılık ve Ticaret Yayınları.
- Gözler, K. (2001). Devletin bir unsuru olarak millet kavramı. *Türkiye Günlüğü Dergisi* (64), 108-123.
- Gündoğan, A. O. (2009). *Kimlik sorunu ve düşünce dünyası, Türk kimliği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güneş, A. (2014). Sosyolojik olarak din ve toplum ilişkileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 153-164.
- Güngör, E. (1994). *Kültür değişimi ve milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngördü, E. (2002). *Coğrafya'da öğretim yöntemleri, ilkeler ve uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Güvenç, B. (1994). *Türk kimliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Istrate, M., & Ilovan, O. R. (2021). Guest editorial territorial identities and sustainable development challenges and solutions. *J. Settl. Spat. Plan*, 1-4.
- İbret, B. Ü., Karatekin, K., & Avcı, E. (2015). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya öğretiminin değerler eğitimi açısından önemi. *Milli Eğitim Dergisi*. (207), 5-22.
- İz, F. (1989). Evliya Çelebi ve seyahatnamesi. *Belleten Dergisi*, 53(207), 709-734.

- Kaçar, T., & Bulut, B. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programı ve 4-7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının coğrafya kavramları bağlamında değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 652-679.
- Kafa, S. (2010). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinde milli kimlik geliştirmeye yönelik etkinliklerin okul başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Kafesoğlu, İ. (1997). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Kaplan, D. H. & Herb, G. H. (2011). How geography shapes national identities. *National Identities*, 13(4), 349-360.
- Kaplan, M. (1999). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Karaaytu, C. (2014). *Lise öğrencilerinin milli kimlik bilincine yönelik görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi. İstanbul.
- Karabağ, S., & Şahin, S. (2007). *Kuram ve uygulamada coğrafya eğitimi*. Ankara: Gazi Yayıncılık.
- Karakuş, U., & Karaman, B., (2019). Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. 2. *Uluslararası Coğrafya Eğitim kongresi* (s. 159-166). Eskişehir, Türkiye.
- Karatekin, K., & Yılmaz, A. (2019). Çevre okuryazarlığı. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde*, s. 25-52. Ankara, Pegem Akademi Yayınları.
- Kashani-Sabet, F. (1998). Picturing the homeland: geography and national identity in late nineteenth-and early twentieth-century Iran. *Journal of Historical Geography*, 24(4), 413-430.
- Kasır, H. A. (1993). *Kültür bilinci*. İstanbul: Denge Yayınları.
- Kersting, F., & Wolf N. (2021). On the origins of national identity. German nation-Building after Napoleon. *Journal of Comparative Economics*.
- Keskin, M. (1999). *Atatürk'ün millet ve milliyetçilik anlayışı*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Kodaman, B. (2004). Milli kimlik ve küreselleşme. *Türk Yurdu Dergisi*, 200(24), 29-34.
- Kurtdaş, E. M. (2021). Ulusal ve küresel kimlik bağlamında sosyal bilgiler eğitimi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1115-1168.
- Kuş, Z. (2019). Politik okuryazarlık. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi içinde*, s. 432-447. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Maalouf, A. (2000). *Ölümcül kimlikler*. (çev. A. Bora), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- MEB. (2018). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5-6-7 sınıflar öğretim programı*. 4 Mayıs 2022 tarihinde <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686SOSYAL%20BİLGİLER%20ÖĞRETİM%20PROGRAMI%20.pdf> adresinden alınmıştır.
- Memiş, E. (2003). *Türk kültür tarihi, Türk kültüründen bazı kesitler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Memişoğlu, H., & Öner, G. (2013). Sosyal bilgiler dersinde öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre coğrafya konularının öğretimi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 347-366.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal bilgiler öğretimi*. (çev. N. Oran) Ankara: Maarif Basımevi.
- Namal, R. (2019). Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde*, (s. 517-536). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- NCSS (National Council For The Social Studies). (1993). *The Social Studies Professional*. 28 Washington DC.
- Okur, M. (2013). *Liselerde coğrafya eğitiminin milli kimlik bilincine etkisinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi. Ankara.
- Özkan, İ. (2009). *Halk edebiyatı ve milli kimlik, Türk kimliği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126.
- Öztürk, M., & Alkış, S. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının coğrafya ile ilgili algılamaları. *İlköğretim Online*, 8(3), 782-797.
- Özünel, S. (2015). *Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının kimlik inşası ve vatandaşlık bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Özünel, S. (2016). Sosyal bilgilerdeki coğrafya konularının kavratılmasına yönelik uygulamalar, sorun ve öneriler. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 592-618.
- Pamuk, A. (2014). *Kimlik ve tarih & Kimliğin inşasında tarih kullanımı*. İstanbul: Yeni İnsan.
- Rahmani, M. (2020). Explaining the relationship between geography and national identity, from the point of view of geographical narrative, *Quarterly of Passive Defense and Security*, Vol. 9, No. 33, Winter 2020, p.p. 107-122.
- Raw, L. (2002). Educating the people. representations of national identity in the İstanbul Military Museum and the Sofia Museum of national history. *Culture and Communication*. 5(1), 39-63.

- Rigger, S. (2000). Social science and national identity: A critique: *Pasific Affairs*, 537-552.
- Sağlam, S. (2009). *Türk mizahı ve kimliği üzerine, Türk kimliği*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sönmez, Ö. F. (2019). Harita okuryazarlığı. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde*, (s. 67-82). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Smith, A. D. (1994). *Milli kimlik*. (B. S. Şener, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. D. (1991). *National identity*. Penguin books, University of Nevada Press.
- Şahin, H., & Tozkoparan, U. (2017). Sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde kullanılan ilkeler, yöntemler ve teknikler. *I. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 191-216.
- Şen, M. (2023). *Yerlilik ve millilik ekseninde Türkiye'de milli kültür: Erol Güngör*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
- Şenses, A. (2002). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinin milli kimlik oluşmasındaki önemi (Erzurum ili oltu ilçesi Orcuk Köyü İlköğretim Okulu örnek çalışması)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Şimşek, A. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler dersinde küresel bağlantılar. Bazı dünya devletleri ile karşılaştırmalı bir çalışma*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Şimşek, S. (2017). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim programını tanıma yeterlikleri. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 143-157.
- TDK Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 12 Ekim 2023 tarihinde alınmıştır.
- TDK Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 18 Kasım 2023 tarihinde alınmıştır.
- Thompson, L. A. (2004). Identity and the forthcoming alberta social studies curriculum: A postcolonial reading. *Canadian Social Studies*, 38(3), 1-12.
- Topçu, E. (2013). Sosyal bilgiler dersinde coğrafya kazanımlarının gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin tercih ettiği yöntemler. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (28), 331-369.
- Topçu, E. (2017). How do the teachers define social studies course, *Journal of Education and e-Learning Research*, 4(4), 139-153.
- Tural, S. (1998). *Kültürel kimlik üzerine düşünceler*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Turan, M. (2009). *1950 ile 1960 yılları arası ortaokul tarih dersi kitaplarında yer alan milli kimlik kavramının içerik analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Türker, A. (2019). Değişim ve sürekliliği algılama. B. Akbaba (Ed.) *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi içinde*, (s. 53-66), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Tüysüz, S. (2018). *İlkokul 4 sosyal bilgiler ders kitabı*, Ankara: Tuna Yayıncılık.

- İbret, B., & Güngör, İ. (2019). Sosyal bilgiler 6. sınıf ders kitabında yer alan göç destanındaki coğrafi unsurların milli kimlik bağlamında irdelenmesi. *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi*. (s. 183-191). Eskişehir: E-yayın.
- Yalçın, A., & Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 12(3), 842-873.
- Yetişgin, M. (2007). Tarih, coğrafya ve sosyokültürel ortamın Türk kimliğinin gelişmesine etkileri. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 2(1), 38-68.
- Yıldırım, T. (2019). Sosyal bilgiler eğitimi ve coğrafya. *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (3. Baskı) R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.) s. 137-151. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., & Yılmaz, M. (2020). Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler ders kitabı 6. Ankara: MEB Yayınları.
- Yıldız, R., & Demir, S. (2015). Milli kimlik oluşumunda zihniyet. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 1-25.
- Yıldız, S. (2007). Kimlik ve ulusal kimlik kavramlarının toplumsal niteliği. *Milli Folklor Dergisi*, 19(74), 9-16.
- Yüksel, S. (2005). Kohlberg ve ahlak eğitiminde örtük program: Yeni ilköğretim programlarında yer alan ahlaki değerleri kazandırma için bir açılım. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 5(2), 329-338.

EKLER

Ek 1. Öz Geçmiş

Gökhan YAMAN

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans	Amasya Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Başlangıç bitiş tarihi	2020 - 2024 (Doç. Dr. Ersin TOPÇU)
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı
Başlangıç bitiş tarihi	2008 – 2012
Lise	Antakya Fevzi Çakmak Lisesi
Başlangıç bitiş tarihi	2004 – 2007
Çalışılan Kurumlar	1. Mardin Nusaybin Yıldırım Ortaokulu 2012 - 2017 2. Hatay Kırıkhan Mimar Sinan Ortaokulu 2017 - 2019 3. Antakya Şehit Muhammed Ali Özer Ortaokulu 2020 - 2022 4. Hatay Defne Çekmece Yılmaz Nurlu Ortaokulu 2022 - 2023 5. Çerkezköy Gazi Mustafa Kemal Ortaokulu 2023 - 2023 6. Çanakkale Eceabat OPET Tarihe Saygı Ortaokulu 2024 - ...

Eserler

A. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

Yaman, G., & Topçu, E. (2022). 9. sınıf coğrafya dersi öğretim programının milli kimlik ekseninde incelenmesi examination of 9th grade geography curriculum in the axis of national identity. *Bulletin of Educational Studies*, 1(1), 27-31.